

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Kuvataiteilijana aluetaitelijahankkeessa

Kokemuksia ja kehitystyötä

Laura-Kristiina Moilanen

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 4 / 2016

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Laura-Kristiina Moilanen	Sivumäärä 51 ja 2 liitesivua
Työn nimi Kuvataiteilijana aluetaitelijahankkeessa. Kokemuksia ja kehitystyötä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Minna Hautio	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella taiteilijoiden kokemuksia ja työnkuvaa aluetaitelijahankkeissa ja kehittää työskentelyssä haastelliseksi osoittautuneita kohtia. Hankkeissa on tavoiteltu hyvinvointivaikutuksia, ihmisten osallistamista ja yhteisöllisyyttä. Samankaltaisia hankkeita on käynnissä paljon ja ne ovat muodostuneet trendiksi. Taitelijan asemaa hanketyössä ei kuitenkaan tule huomioida aina tarpeeksi.</p> <p>Opinnäytetyö on tehty Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Humanistisen ammattikorkeakoulun hankkeessa <i>Osallistuminen aluetaitelijahankkeissa – Toimintatutkimuksellinen seuranta kuntalaisten osallistumisesta Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamissa aluetaitelijahankkeissa</i>. Tutkimustietoa on kerätty taiteilijoiden ja johtoryhmien edustajien haastatteluilla sekä hankkeessa tehdyllä kyselyllä. Opinnäytetyössä tarkastellut hankkeet olivat Aluetaitelija hyvinvoinnin edistäjänä – Karstula, Kannonkoski, Kivijärvi, Kyyjärvi; Kuntatitilija – Petäjävesi, Keuruu, Multia sekä Hyvinvointia ja elinvoimaa ihmisille – Ylä-Savon aluetaitelija. Viimeksi mainitussa oli mukana kuusi kuntaa Ylä-Savon alueelta.</p> <p>Tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet olivat osallistaminen, yhteisötaide sekä taiteilijan työ. Näiden pohjalta aineistoa tarkasteltiin laadullisin menetelmin. Tutkimuksessa pohdittiin, miten hanketyötä voitaisiin kehittää niin, että se toimisi kaikkien kannalta paremmin niin taiteilijoiden, ohjausryhmän kuin osallistettavien ihmistenkin. Taitelijan työhön kuului aluetaitelijahankkeissa todella paljon eri asioita. Usein työmäärä on muodostunut taiteilijan kannalta liian suureksi eri syistä.</p> <p>Monesti tarkempi rajaaminen kohderyhmien osalta, taiteilijan työnkuvan selkiyttäminen kaikille osapuolille sekä työhön kuluvan ajan realistisempi arviointi auttavat. Olennaista olisi myös suunnitella etukäteen, miten hankkeessa tullaan työskentelemään ja kuka ohjausryhmässä vastaa mistäkin tehtävästä. Myös työn selkeä aikatauluttaminen auttaa. Taitelijan vastuulla olleiden tehtävien siirtäminen esimerkiksi tuottajalle vähentäisi taitelijan työkuormitusta. Tuottajan osuuden voisi sisällyttää hankkeeseen omana osanaan. Se voisi olla esimerkiksi 25 % taiteilijalle varatusta työajasta.</p> <p>Hankkeissa tulisi näin ollen kiinnittää enemmän huomiota hankesuunnitteluun, johon tulisi kuulua realistiset hanketavoitteet, tarkka projektin hallinta sekä useiden tehtävien suunnittelu ja jakaminen etukäteen. Tällöin on hyvä miettiä, mitkä tehtävistä kuuluvat taiteilijalle ja mistä vastaavat kunnan edustajat. Näitä ovat esimerkiksi yhteistyötahojen hankkiminen, tiedottaminen ja markkinointi. Jos tehtäviin ei ole kunnassa resursseja, ne kannattaa ulkoistaa ja budjetoida. Tiedottamiseen kunnan toimesta kannattaa kiinnittää erityistä huomiota, sillä sen vaikutus on hankkeen onnistumisen kannalta todella merkityksellistä. Yksi mahdollisuus on jakaa hanketyötä taitelijan ja tuottajan kesken. Hyvä vuorovaikutus hankkeessa nousee luottamuksesta ja siitä, että tehtävät on jaettu realistisesti. Tähän sisältyy myös hanketavoitteiden realistisuus. Huomion kiinnittäminen näihin asioihin, on todella tärkeää, sillä kyse on taiteilijan työhyvinvoinnista.</p> <p>Opinnäytetyössä tuotettua tutkimustietoa voidaan hyödyntää tulevia vastaavanlaisia taidehankkeita suunniteltaessa sekä taiteilijan työnkuvaa tarkastelevissa tutkimuksissa.</p>	
Asiasanat hankesuunnittelu, soveltava taide, taiteellinen työ, yhteisötaide	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Cultural Management

ABSTRACT

Author Laura-Kristiina Moilanen	Number of Pages 51 and 2 att
Title As a Visual Artist in Regional Art Project. Experiences and development	
Supervisor(s) Minna Hautio	
Subscriber and/or Mentor HUMAK University of Applied Sciences	
Abstract <p>This thesis deals with the experiences of visual artists working in art projects which had their background in Finance of Ministry of Education and Culture and the concepts of participation, equality and wellbeing especially in the areas of low population. The study puts forward the concern of wellbeing at work of the artists; explores which tasks included the projects and how the work performance could be improved by supporting artists. This theme is actual for there are many similar projects going on at the moment. These kind of projects have become a trend lately.</p> <p>This study is part of the project <i>Participation in Regional Art Projects – Activity analysis, tracking of the Participation of the Inhabitants of the Municipality in the Art Projects funded by the Ministry of Education and Culture</i> by HUMAK The research data was formed by interviewing the artists and the board members of the projects.</p> <p>Regional projects researched in this study located in the Central Finland and Eastern Finland (Savo) and they included rather small municipalities with low population.</p> <p>The essential concepts in the thesis were participation, communal art and artistic work. The research data was analyzed by using these concepts with qualitative methods. The main goal of the study was to develop the working methods in the projects in order that the artists could have reasonable time for the artistic work and artistic content in the projects. The work tasks the artists performed in the projects were huge. Due to this the amount of the work was often too large.</p> <p>The project work should be dealt with artists, board members or art producer. The goals of the projects should be set more rationally and for example pay special attention when defining focus groups. It is also important to schedule the project rather accurately and find co-operating partners beforehand. Consequently, more attention should be paid to project managing, project planning, scheduling and dealing the work tasks. It would be important to plan who takes care of for example informing the municipalities and co-operating partners and marketing. If there are no resources to use in these tasks in the municipality, it would be considerable to outsource and budget them beforehand. It is important to notify that informing has crucial role when managing successful project.</p> <p>Interaction between the artists and the board members has also great importance in the projects and it has influence to the project as a whole. Therefore, it is of essential significance to consider work distribution and the set of project goals rationally. Good interaction rises from confidence and the certainty that every task is taken care of. As a whole it is a question of the well-being at work of the artists.</p> <p>The research results can be utilized when planning alike projects in the future as well as in the studies dealing with the artistic work.</p>	
Keywords applied arts, artistic work, community art, project managing	

SISÄLLYS

SISÄLLYS.....	1
1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	7
2.1 Osallisuus	9
2.2 Yhteisötaide	10
2.3 Taiteilijan työstä	11
3 HANKKEIDEN JA TOIMINNAN ESITTELY	13
3.1 Aluetaitelijahankkeet	13
3.2. Yhteistä taidetta	17
4 MENETELMÄT	23
5 ANALYYSI.....	26
5.1 Taiteilijan roolista – taiteilijoiden omia kokemuksia	26
5.2 Taiteilijoiden tuen tarve hanketyöskentelyssä	29
5.3 Taiteilijan ja osallistujien välisestä vuorovaikutuksesta	33
5.4 Taiteilijan rooli muiden silmin	35
6 KEHITTÄMISIDEOITA	39
7 LOPUKSI.....	42
LÄHTEET	45
LIITTEET	50

1 JOHDANTO

Tällä hetkellä puhutaan paljon taiteen hyvinvointia tukevista muun muassa vaikutuksista syrjäytymisen ehkäisemisessä, vanhustyössä ja osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisessä (ks esim Kattilakoski, Kilpeläinen & Peltomäki 2012; Rosenlöf 2014; Heikkilä 2015; Lindholm 2016). Opetus- ja kulttuuriministeriö on myös lähtenyt kehittämään osallistumismahdollisuuksia alueilla ja jakanut erityisavustuksia Taiteen ja kulttuurin kehittämis- ja kokeilutoiminta kunnissa ja alueilla. Tästä on rahoitettu muun muassa aluetaiteilijahankkeita Karstulassa, Petäjävedellä ja Ylä-Savossa.

Tarkastelen opinnäytetyössäni aluetaiteilija-hankkeita taiteilijan työskentelyn, taiteilijaroolin ja -identiteetin näkökulmasta. Tutkimuskohteenani ovat taiteilijoiden kokemukset hankkeissa; erityisesti haen vastauksia siihen, mitä osa-alueita taiteilijoiden työ on sisältänyt, millaista tukea taiteilijat hankkeiden aikana olisivat työssään kaivanneet ja millaisia ratkaisuja tähän voitaisiin löytää. Kyse on siis kehittämistyöstä aluetaiteilijahankkeiden pohjalta. Valitsemaani näkökulma on tärkeä ja ajankohtaisena: tällä hetkellä työskennellään paljon samankaltaisissa hankkeissa etsien mahdollisuuksia edistää taiteen hyvinvointivaikutustyötä. Esimerkkinä voidaan mainita Taiku-sydän -hanke (Turun ammattikorkeakoulu 2016) ja Hyvinvoinninvälitystoimisto -hanke (Hyvinvoinnin välitystoimisto 2016). On tärkeää kuulla myös taiteilijoita siitä, miten hankkeissa työskentely on sujunut heidän kannaltaan ja miten he ovat sen kokeneet, sillä taiteilijat ovat aina ko hankkeiden keskiössä. Tutkimaton alue ei kuitenkaan ole kyseessä, sillä sitä on ainakin sivuttu myös aiemmin (esim. Houni & Ansio 2013; Aho 2016; Jokitalo 2016.) Aiemmassa tutkimuksessa vastauksia on haettu esimerkiksi siihen, millaisia taitoja taiteilija tulevaisuudessa tarvitsee työllistyäkseen (Herranen, Houni & Karttunen 2013). Houni ja Ansio (2014) ovat ottaneet lähtökohdaksi taiteilijan työn näkemisen nimenomaan työnä. Tämä näkökulma on myös tämän tutkimuksen lähtökohta.

Tutkimuksessa pitäisi aina huomioida se, että tutkijan roolilla ja sillä, miten hän suhteutuu tutkimuskohteeseensa on merkitystä (Latvala, Peltonen & Saresma 2004). Oma roolini tässä tutkimuksessa ei ole ole täysin ulkopuolisen tarkkailijan: Aihe on itselleni läheinen, sillä olen pitkään kokenut itse olevani identiteetiltäni – ainakin osit-

tain – taiteilija. Oma näkökulmani korostaa väistämättä taitelijan merkitystä ja hänen työnsä arvoa, koska aihe on myös omakohtainen.

Tutkimusaineistona käytän aluetaiteilijoiden sekä hankkeissa vastaavina henkilöinä työskennelleiden henkilöiden haastatteluja, hankehakemuksia ja hankkeiden päätteeksi tehtyjä hankeraportteja. Mukana on myös OKM:n selvityshankkeessa mukana olleiden muiden opiskelijoiden hankkimia aineistoja kuten haastatteluja, kysely-vastauksia ja heidän näistä koostamansa raportit. Lisäksi mukana on hankkeista tehty laaja Osallistuminen aluetaiteilijahankkeissa -kysely tässä opinnäytetyössä mukana olevien taiteilijoiden osalta. Kyselyn ja tämän opinnäytetyön taustalla on Humanistisen ammattikorkeakoulun hanke *Osallistuminen aluetaiteilijahankkeissa -Toimintatutkimuksellinen seuranta kuntalaisten osallistumisesta Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamissa aluetaiteilijahankkeissa*.

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusanalyysia: ja tarkastelen kysymyksiä: miten taiteilijat ovat kokeneet hankkeen ja taiteilijan roolin siinä; millaisia haasteita työskentelyyn on liittynyt; miten hankkeessa työskentely on vaikuttanut omaan taiteilijuuteen. Hankkeiden pohjalta saaduista kokemuksista voidaan kehittää toimintamalleja ja ohjeistuksia tulevia samankaltaisia hankkeita ajatellen.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Riikka Haapalainen (2007, 73–76) kirjoittaa, että suomalaiseen hyvinvointipolitiikkaan on pyritty jo pitkään hakemaan uutta sisältöä taiteesta ja kulttuurista. Ihmisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ei riitä vain terveys ja toimeentulo, vaan tarvitaan myös taidetta ja yhteyttä omaan luovuuteen. Tällöin myös käsitystä taiteesta on tarpeen siirtää pois poikkeuksellisuudesta kohti arkipäiväisiä hetkiä ja asioita. Samalla kiinnostavaksi tulee se, millaisia tilanteita ja suhteita taide luo ympärilleen. Se yhdistää erilaisia ihmisiä vaihtamaan ja jakamaan ajatuksia, aikaansa ja tunteitaan. Samalla luodaan maailmaan moniarvoisuutta ja uudenlaista yhteisöllisyyttä ja suvaitsevaisuutta eli hyvinvointia. Yhteisötaide voi avata tasapäästävien ja normalisoivien rutiinien maailmaan spontaania epäjärjestystä, ennakoimattomuutta ja leikillistä kokeilua. (mt. 73–76.)

Valtion taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimenpideohjelmalla (2010–2014) haluttiin lisätä kansalaisten mahdollisuuksia kulttuuripalveluiden osalta. Kulttuuri on siinä nähty osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristön edistäjinä sekä taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveystalvveluja. (Liikanen 2010.) Osaltaan tämän suuntaiset pyrkimykset esimerkiksi yhteisöllisyyden lisäämiseksi voidaan nähdä hallinnollispoliittisen retoriikkana, jossa yhteisöt nähdään ratkaisuna hyvinvointivaltion kriiseihin. (Ropponen-Lunnas 2013.) Mainitun laisia pyrkimyksiä kuitenkin tarvitaan eriytyvässä yhteiskunnassamme, jossa esimerkiksi yksinäisyys on monien kohtaama asia. Uusyhteisöllinen lähestymistapa yhteiskuntaan näkee yhteisöt ratkaisuksi siihen, että ihminen kokisi elämänsä hyväksi ja mielekkääksi. Kulutusyhteiskunnan markkinoilla arvojen löytäminen on haasteellista. (Uusitalo 2005, 86–87, Ollila 2008, 23–24.)

Kuinka hyvin taide sitten sopeutuu erilaisiin toimintaympäristöihin ja hankkeisiin, joissa odotetaan mitattavia tuloksia? Riikka Haapalainen (Haapalainen 2007, 76–77) pohtii, että taiteen luonteeseen kuuluu aina muutoksen hakeminen, mutta samalla myös se, että harvoin saavutetaan mitään ”valmista”. Taiteelle on leimallista hitaus, tilanteiden avoimuus ja keskeneräisyys, tavoitteeton pitkäikäinen prosessointi ja tyhjäkäynti. Haapalainen toteaa, että joka tapauksessa, kun pyritään saamaan taidetta osaksi ihmisten hyvinvointia, on sen asema omana erityisalueenaan purettava. Kuitenkin on huomioitava se, että taiteen avulla saatava muutos on vaikeasti mitattavissa ja luonteeltaan tässä mielessä ei-tuottavaa: hankkeiden vaikutukset ovat usein pitkäkestoisia, eikä hyvinvointia edistävää ulottuvuutta ole aina helppo paikantaa. (mt. 76–77.)

Anu Ronkä ja Anja Kuhalampi (Rönkä & Kuhalampi 2011, 30, 32) ovat tarkastelleet erilaisia taidepuheen tapoja: taidetoimintaa on lähestytty esimerkiksi soveltavan taiteen käsitteellä. Tämä on kuitenkin voinut aiheuttaa taiteilijoissa negatiivisia ajatuksia, sillä he saattavat kokea, ettei taide ole alkuunkaan sovellettavissa. Välttämättä ei ole myöskään yksiselitteistä puhua taiteen hyvinvointivaikutuksista, sillä taiteen kokeminen on hyvin henkilökohtainen asia, vaikeasti sanoilla tavoitettavissa eikä se yksiselitteisesti aina kietoudu hyvinvointiin. Hyvinvointidiskurssi on myös omiaan häivyttämään käsitystä taiteen autonomiasta ja arvosta sinällään. Rönkä ja Kuhalampi ehdottavatkin, että puhuttaisiin taidelähtöisistä menetelmistä. He huomauttavat kuitenkin, että tähän voi helposti liittyä väärä odotuksia, jos käytetään

sellaisia sanoja kuin ”taidelähtöisten menetelmien työkalupakki”. Tällöin ihmiset voivat kadottaa aktiivisen luovuuden tilan, jonka pitäisi olla kaikista ulkonaisista vaatimuksista vapaa. (mt. 30, 32) Myös Sihvola (2013, 14) korostaa taiteen autonomiaa ja sen merkityksiä kuten myös määritelmiä pakenevaa syvällisempää ulottuvuutta.

Tässä tutkimuksessa käytettävät käsitteet ovat lähtöisin hankesuunnitelmista, -raporteista ja taiteilijoiden itse käyttämistä termeistä. Pääasiassa näitä ovat osallisuus ja yhteisötaide.

2.1 Osallisuus

Jutta Virolainen (Virolainen 2015, 92–93.) on tarkastellut osallistumisen ja osallisuuden käsitteitä suomalaisessa käytössä. Hänen mukaansa käsitteet saattavat olla välillä päällekkäisiä eikä niitä aina määritellä selkeästi. Osallistumisesta voidaan puhua myös kulttuurin harrastamisena, osallistumisena kulttuuriaktiviteetteihin, kulttuuri- ja taideharrastuksista, käymisestä kulttuuri- ja taidelaitoksissa tai kulttuuripalveluiden käyttämisestä. Kulttuurin osallistumisesta voidaan puhua yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan näkökulmasta. Yksilön kannalta voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, millaisia myönteisiä vaikutuksia osallistumisella on. Osallistumista tarkasteltaessa on samalla implisiittisesti kyse osallistumattomuuden, kuten ei-kävijyyden, tarkastelusta. (mt. 92–93.) Osallisuuden käsite kuvaa usein kokemuksena enemmän kuin ”vain” osallistumista kuten yhteisöllisyyttä eli osallistumista ja kuulumista yhteisön tai yhteiskunnan toimintaan. Osallisuutta on näin 1) kuuluminen johonkin yhteisöön, 2) yhteisössä toimiminen sekä 3) kokemus yhteisössä toimimisesta ja omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä. (Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012, 252; Virolainen 2015, 93) Nämä myös synnyttävät tunteen ja kokemuksen yhteisöllisyydestä (Moilanen & Eilola 2014). Osallisuus yksilötasolla nousee voimaantumisesta (empowerment), identiteetistä ja elämänhallintavalmiuksista. Osallisuus kytkeytyy tällöin esimerkiksi syrjäytymisen torjumiseen. (Virolainen 2015, 94) Teoksessa Ei-kävijästä osalliseksi (Lindholm 2015) käytetään myös osallistumisen ja osallisuuden käsitteitä. Kulttuuripolitiikassa osallisuudella tarkoitetaan sitä, kenelle kulttuuritarjontaa suunnataan, keitä tuetaan ja ketkä otetaan mukaan. Osallistamisella, joka on viime aikoina läpäissyt yhteiskunnan kaikki osa-alueet, on siinä mielessä negatiivinen konnotaatio, että se kohdentaa

näkökulman ylhäältä alaspäin. Osallistuminen taas on käsitteenä positiivisempi ja ikään kuin luo ihmisille mahdollisuuksia. (mt. 14–15)

Jutta Virolaisen (Virolainen 2015b, 60–61) esittämässä mallissa osallistuminen voidaan hahmottaa neliportaisena. Ensimmäisellä tasolla ovat ihmisten sivistykselliset oikeudet eli oikeus osallistua, *kansalaisina*; toisella tasolla ihmiset palveluiden vastaanottajina eli valmiiden palveluiden käyttäjinä, *kävijöinä*, kolmannella tasolla on osallistuminen palveluiden suunnitteluun eli kansalaisten ja taide- ja kulttuuripalveluiden yhteistyö, *osallistujina*; neljännellä tasolla on kyse poliittisesta ulottuvuudesta eli palvelujen yhteisölähtöisestä kehittämisestä niistä päättämisestä, *toimijoina*. Neljännellä tasolla ollaan jo tekemisissä yksilöllisen voimaantumisen kanssa. (mt. 60–61, vrt. Hautio 2015, 79)

Minna Hautio (2015, 83–84) tuo esiin Opetus- ja kulttuuriministeriön hankkeita tarkastellessaan, kuinka innostus taidetta ja kulttuuria kohtaan koetaan usein kulttuuriväen keskuudessa itsestäänselvyydeksi. Tällöin myös ajatellaan osallistumisen lisääntyvän kun vain saatavuus on parempi. Välttämättä näin ei kuitenkaan Haution mukaan ole, vaikka katukuvassa ja mediassa näkyvä taide, erilaiset tempaukset voivat lisätä kiinnostusta. Osallistumishalukkuus niiden ryhmien keskuudessa, jotka eivät halua käyttää palveluita, ei toiminnan tarjoamisen kautta lisää osallistumista. Hautio korostaa, että toimintaa tulisikin suunnitella yhdessä kohderyhmän kanssa ja heidän aloitteestaan. (mt. 2015, 83–84, ks myös Mäenpää 2015.)

2.2 Yhteisötaide

Yhteisötaiteen alkuaikoina 1970–1980-luvuilla ja 1990-luvun alkupuolella taiteilijat halusivat tehdä yleisön kanssa yhteistyössä taideteoksia, joilla oli harkittu esteettinen muoto ja rakenne. Viime vuosina (2000-luvulla) huomiota on kiinnitetty enemmän yhteisötaiteen tekemisen prosessiin sekä sen mahdollistamaan keskusteluun kuin valmiiseen lopputulokseen. Teoksen luonne on muuttunut myös enemmän toiminnalliseksi ja ajatukselliseksi. (Kantonen 2007, 62.) Vaikka yhteisötaiteen ei enää tarvitse hyökätä taidetta ja taidemaailman käytäntöjä vastaan, liittyy taiteen tekemiseen joka tapauksessa aina pyrkimys vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja

toimintatapoihin. Yhteisötaiteessa kyse on usein myös pitkäjänteisestä toiminnasta. (Sederholm 2007, 38–41) Lisäksi taide- ja kulttuuritoiminnalla esimerkiksi palvelukodeissa nähdään yhteys ihmisten vireyteen, elinvoiman ja toimintakyvyn lisääntymiseen, omaehtoisuuden ja toimijuuden kokemuksen vahvistumiseen sekä yhteisöllisyyden rakentumiseen. Monissa taidetta, kulttuuria tai taidelähtöisiä toimintatapoja hyödyntävissä hankkeissa ihmisen henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä syrjäytymisen ehkäisy ovat taidetoiminnan lähtökohtia. (Wallenius-Korkalo 2011, 51–52)

Nykyään yhteisötaiteesta puhuttaessa yksimielisiä ollaan ainakin siitä, että kyse on prosessinomaisuudesta, vuorovaikutuksesta ja sitoutumisesta. Yhteisöllisyys ei välttämättä ole taiteilijalle ensimmäinen kiinnostuksen kohde, kun työskennellään vanhusten, vammaisten tai mielenterveyskuntotujien parissa. Tällöin enemmänkin korostuvat voimaannuttaminen, yksilön ohjaaminen ja luova ilmaisu. Kun taas perinteisissä ympäristöissä kuten kouluissa, päiväkodeissa ja kansalaisopistoissa yhteisöllinen toiminta voi olla olennaista. Sama pätee myös lähoiden yhteisötaideprojekteihin. Niillä tavoitellaan usein aktiivista kansallisuutta, osallisuutta, viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Välttämättä ei kuitenkaan aina puhuta lainkaan yhteisötaiteesta. (Ropponen-Lunnas 2013.)

Aiemmin on myös todettu, että olennaista toiminnassa ovat mahdollisuudet, joita taide voi luoda: se voi olla aktiivisena, tasa-arvoistavana voimana muuttamassa, kannustamassa ja luomassa mahdollisuuksia uusille tavoille ja tiedolle. Esimerkiksi asukkaat ja henkilökunta voivat taiteen kautta kokea yhdessä, vuorovaikutus lisää ymmärrystä, taide antaa lisäarvoa työntekoon ja on läsnä erilaisissa prosesseissa hoitotyössä. (Kuusimäki, Mustaniemi & Oksanen 2015, 16.)

2.3 Taiteilijan työstä

Taiteilijat edustavat sellaista ryhmää, jonka taidot ovat kysytyjä myös taidealan ulkopuolella, kun ajatellaan uutta työtä (ks. Julkunen 2008) ja uudenlaista kansalaista ja työntekijää. Casey (1999, 40) listaa näiksi taidoiksi itseluottamuksen, kyvyn työskennellä vaihtuvissa, pienissä yhteisöissä ja kyvyn noudattaa joustavia työaikoja. Näihin Herranen, Houni ja Karttunen (2013, 171) lisäävät vielä vapaan taiteilijan statuksen, jolla kuvataiteilijat monesti toimivat. Tutkijat nostavat viimeaikaisesta

työelämäkeskustelusta esiin uuden työntekijän piirteinä intohimon työtä kohtaan, itseohjautuvuuden, työskentelyn vaihtelevissa tiloissa ja yhteisöissä sekä työn ja muun elämän sekoittumisen; usein taiteilijat tekevät myös projekti- ja pätkätyötä yhtäaikaan. (mt. 2013, 171.) Eri asia sitten on kuinka halukkaita taiteilijat ovat siirtymään osittain muille aloille tai millaisina he itse kokevat vaihtuvat yhteisöt, monenlaiset, usein päällekkäiset projektit sekä pätkätyöt. Taloudelliselta kannalta katsottuna ne eivät aina ehkä ole niin houkuttelevia. Ne voivat myös aiheuttaa ongelmia sosiaalitukia haettaessa, jos on vaarana, että taiteilijat rinnastetaan yrittäjiin, jotka voivat työllistyä omassa työssään.

Taitelijan työnkuvaan kuuluu usein taiteen kokonaisvaltaisuus eikä työn ja elämän erottaminen omiksi osa-alueiksi ole aina niin selvää. Vaikka nykyään taiteilijan ammattiin kuuluu olennaisesta sopesumiskyky ja epävarmuuden sietäminen, ei ole suotavaa, että siihen kuuluisi jatkuvasti taloudellinen epävarmuus ja sen mukanaan tuoma hankaluus. Monet taiteilijat kokevat kuitenkin olevansa tyytyväisiä, sillä työssä koetut onnelliset hetket koetaan poikkeuksellisen merkittävinä (Houni & Ansio 2014, 385).

Satakunnan ammattikorkeakoulussa yhdessä taiteilijoiden ja sosiaali- ja terveystalouden tuottavien yhteistyökumppaneiden kanssa kehitetyssä palvelumanagerimallissa nostettiin esiin, että palvelutuottajalla (taiteilijalla) on oltava riittävät kokemuspohjaiset resurssit taiteen asiantuntemukseen, projektinhallintaan, markkinointiin ja logistiikkaan. Lisäksi eri alojen ja toimintakulttuurien ja niiden rajapinnalla toimiminen vaatii joustavuutta ja kommunikaatiotaitoja sekä kykyä säilyttää taiteen menetelmät työn keskiössä. (Kuusimäki, Mustaniemi & Oksanen 2015, 14) Tulevaisuuden moniosaaminen taiteilijan työssä on ollut esillä myös ylipäättään taiteilijoiden työllistymistä tarkasteltaessa. Tällöin on tullut esille se, että kaikki taiteilijat eivät koe suotuisana kehitystä, jossa taiteilijan tulisi osata esimerkiksi soveltaa taidetta erilaisiksi menetelmiksi, brändätä itsensä ja taitonsa ja osata esiintyä (Herranen ym 2013, 146, 141–142.) Kuitenkin verkottumis- ja yhteistyötaitoja, viestintä- ja tiedotusosaamista, rahoitushakua, itsensä johtamista, oman työn organisointia sekä oman työn hinnoittelua pidettiin yleisesti tärkeinä. Yrittäjyyspuhetta varsinkin vieroksutaan, mutta siihen sisältyvät taidot saivat kuitenkin kannatusta (tuotteistaminen, markkinointi). (mt. 146, 141–142.)

Taiteilijoiden työhyvinvointiin ja työnohjaukseen on kiinnitettävä huomiota. Tämä seikka on noussut esiin myös aiemmissa hankkeissa: vertaistuki hankejohtolta ja kollegoilta on koettu tärkeäksi ongelmatilanteissa ja työn haasteissa. Usein työparitoiminta toisen taiteilijan tai sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen kanssa on koettu hyväksi. Niin koti- kuin laitoshoidonkin kulttuuripalveluista vastaavat esimerkiksi Tampereella erilliset kulttuurikoordinaattorit. (Rosenlöf 2014, 9, 41.) Aikaisemmin on lisäksi huomattu, että tieto yksiköiden välillä sosiaali- ja terveystieteiden välillä ei leviä. Ja paikoissa, joissa ei ole ollut hanketoimintaa, on tilanne taiteen ja kulttuurin suhteen sama kuin aiemminkin. Erityisesti haasteena on koettu rahoituksen puuttuminen, toiminnan suunnittelemattomuus sekä henkilökunnan taide- ja kulttuurikoulutuksen puute. (mt. 2014, 35.)

3 HANKKEIDEN JA TOIMINNAN ESITTELY

3.1 Aluetaitelijahankkeet

Hankkeet ovat saaneet rahoitusta Opetus- ja kulttuuriministeriön jakamina noin yhden vuoden ajaksi vuodelle 2015. Rahoitetuille projekteille on asetettu tavoitteiksi esimerkiksi taiteen ja kulttuuriin saavutettavuuden parantaminen, uusien toimintatapojen luominen ja niiden juurruttaminen kunnan rakenteisiin (OKM 2016).

Karstula

Aluetaitelija hyvinvoinnin edistäjänä – Karstula, Kannonkoski, Kivijärvi, Kyyjärvi - hankkeessa oli mukana nimessä mainitut neljä kuntaa Pohjoisen Keski-Suomen alueella ja hankkeen kesto oli 11 kuukautta. Hankkeen vastuukuntana oli Karstula ja yhteyshenkilönä kulttuuripalveluista vastaava Kansalaisopiston rehtori Hannu Patamaa.

Hankkeen taustalla oli huoli alueen kuvataiteen harrastamisen hiipumisesta ja kuntien halu yhdistää voimat etsimään keinoja harrastuneisuuden sekä kuvallisen kulttuurin ymmärtämisen lisäämiseksi. Näiden kautta haluttiin myös lisätä mahdollisuuksia vuorovaikutukseen kuvataiteen keinoin ja edistää asukkaiden hyvinvointia. Alueella ei asunut ennestään yhtään kuvataiteilijaa, eikä siellä ole

lainkaan kuvataiteeseen keskittynyttä taiteilijaseuraa. Hankkeen toimintojen kohderyhmiksi oli nimetty erityisesti palvelutaloissa asuvat ikäihmiset sekä koululaiset. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli järjestää myös näyttelytoimintaa hankekunnissa sekä erilaisia taiteen ympärille rakentuvia tapahtumia, jotka olisivat kaikille avoimia. (Karstula 2014, 2)

Hankehakemukseen on kirjattu alustavan suunnitelman tekeminen taiteilijan työlle eli syksyllä 2014, josta alkaen rahoitusta haettiin. Tämän jälkeen suunnitelmana on ollut yhteinen suunnittelu taiteilijan kanssa. Hankkeeseen on kirjattu hanketyön osuudeksi työajasta 80 % ja oman työn osuudeksi 20 %. Oman työn osuuden ajateltiin houkuttelevan taiteilijaa muuttamaan alueelle ainakin hankkeen ajaksi. Siihen liitettiin tavoitteiksi oman työn näyttely hankekunnissa hankkeen päätteeksi. Hankkeen tarkoituksena on ollut etsiä työtilaisuuksia taiteilijalle mukanaolevien kuntien lisäksi lähialueiden kansalaisopistoissa ja oppilaitoksissa (esim. Karstulan evankelinen oppilaitos, Piispala) Taiteilijalle myös osoitettiin ateljeeksi sopiva työtila. (mt. 2.)

Näyttelytoimintaa on ollut tarkoitus järjestää taiteilijan kuratoimana alueella; tähän kuului myös näyttelytilojen kartoitus erityisesti kesänäyttelypaikoiksi sopivista tiloista. Lisäksi tavoitteena oli perustaa alueelle kuvataideyhdistys, jonka kanssa tulevaisuudessa kehitettäisiin näyttely- ja harrastustoimintaa. (mt.3.) Aluetaitelijahankkeen taiteilijana toimi kuvataiteilija Laura Hetemäki, joka valikoitui tehtävään hyvien vuorovaikutustaitojensa ja ohjauskokemuksensa perusteella. Hän on valmistunut kuvataiteilijaksi Tampereen ammattikorkeakoulusta vuonna 2012 ja aloittanut kuvataidekasvatuksen maisteriopinnot Lapin yliopistossa. Hetemäki on erikoistunut vesiväri- ja oljyvärimaalaukseen, mutta käyttänyt töissään myös muita tekniikoita. (Hurme, Kantola & Tainio 2015, 6)

Ylä-Savo

Hyvinvointia ja elinvoimaa ikäihmisille -Ylä-Savon aluetaitelijahankkeessa oli mukana 6 kuntaa Ylä-Savon alueelta Iisalmi, Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi ja Vieremä ja hankkeen kesto oli 11 kuukautta. Hankevastuussa oli Vieremän kunta ja yhteyshenkilönä sieltä Kansalaisopiston rehtori Maija-Liisa Kempainen.

Haasteellista alueella ovat pitkät välimatkat kyliltä kuntakeskuksiin ja julkisen liikenteen vähyys. Kunnat ovat tehneet tiiviisti yhteistyötä aiempina vuosina ja myös yhteistä hanketyötä. Aluetaiteilija-hankkeen tavoitteiksi hankehakemukseen oli kirjattu nostaa esiin alueen eri kulttuuritoimintoja ja hyödyntää niitä ikäihmisten elämänlaadun parantamisessa. Konkreettisesti päämääränä oli tarjota kulttuuripalveluja ikäihmisille, jotka eivät ole kulttuuritarjonnan piirissä sekä edistää ammattitaiteilijoiden työllistymistä. Palvelujen kohteena olivat laitoshoidossa, palveluasumisessa, päivätoiminnassa olevat sekä kylien kotona asuvat ikäihmiset. Hankesuunnitelmassa selvitystyölle ikäihmisille saatavissa oleville palveluille, kohderyhmien toiveiden ja tarpeiden kartoitukselle sekä yhteistyökumppaneiden hakemiselle ja toimintamallien kehittämiseksi laitettiin aika suuri painoarvo. Tavoitteena oli myös se, että taiteilija toteuttaa selvitystyön pohjalta projekteja, tartuttaa taideinnostusta, herättää yhteisöllisyyttä, lisää työssäviihtymistä ja arjesta nauttimista. Tavoitteena oli lisäksi se, että taiteilija karkoittaa työlle olevia esteitä, herättää keskustelua toimijoiden kesken sekä dokumentoi ryhmissä työskentelyä työpäiväkirjan avulla. (Vieremä 2014.)

Yhteistyökumppaneina mukana toimivat alueen Ylä-Savon Sote kuntayhtymä, Kysteri, yksi Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymän palvelualueista sekä alueella toimivat yhdistykset, yritys sekä alueen kulttuurihankkeita (Mulari 2015,4). Aluetaiteilijana toimi kuvataiteilija Leena Mulari, joka on myös artesaani ja taidegraafikko ja työskennellyt työpajatoiminnan parissa omassa Taidehuoltamo Lenn-Art yrityksessään Kiuruvedellä vuodesta 2010. (Taidehuoltamo Lenn-Art 2016) Mulari keräsi hankkeessa tietoa palveluyksiköissä kohderyhmien taidetoimintamieltyksistä ja järjesti muun muassa niiden pohjalta taidetoimintaa alueen kuntien vanhuspalveluyksiköissä. Myös kylätoimintaa oli mukana kyselyn perusteella aktivoituneilla kylillä Iisalmessa, Lapinlahdella ja Vieremällä. (Mulari 2015, 8) Mulari otti käyttöön toimintaa kuvaavana käsitteenä taidetuokio-sanana. Ajatuksena tässä on se, että toimintaa voi laajentaa myös muuhun kuin käsillä tekemiseen esimerkiksi aistikokemuksiin ja kulttuurikokemuksiin. (Jääski & Parviainen 2016, 4.)

Petäjävesi

Petäjäveden, Keuruun ja Multian Kuntataiteilija -hankkeen taustalla oli kuntien aiemmin tekemä tiivis yhteistyö kulttuurin ja taiteen alalla. Taiteilijapari Johanna Juvonen ja Biagio Rosa olivat työskennelleet aiemmin Petäjävedellä kansalaisopistossa ja kouluilla sekä ohjanneet erilaisia taidetyöpajoja lapsille kesällä Petäjäveden Kulttuurikattaus-tapahtuman aikana sekä vetäneet nuorille ja vanhuksille suunnattuja taidekerhoja. Myös Toinilassa, vanhan hylätyn puutalon tiloissa he ovat vetäneet taidetoimintaa viisi vuotta. Näin taiteilijaparilla oli jo ennestään taustalla yhteisön jäsenten tukea. (Petäjävesi 2014, 8 – 9; Hautio 2016.) Hankkeen vastuuhenkilöinä ovat olleet kuntien kulttuurista vastaavat henkilöt ja yhteyshenkilönä on toiminut Petäjävedeltä kulttuuriohjaaja Olli Koponen. (Petäjävesi 2014, 1) Hankkeen kesto oli 12 kuukautta. Petäjäveden hanke on erilainen kuin muut siltä osin, että jo hakuvaiheessa on ollut tiedossa taitelijat ja hakemusta on voitu tehdä yhdessä. Hankkeelle on tuonut todennäköisesti vakuuttavuutta yhdessä hankekunnassa jo työtä tehneet ja tällä tavoin ”tutut” taiteilijat.

Hankkeen tavoitteena on ollut tehdä taidetta ja kulttuuria näkyväksi kuntalaisille työpajojen ja tapahtumien muodossa: taiteilijapari esiintyy, ohjaa, opettaa, ideoi ja toteuttaa. Kohderyhminä ovat olleet kaikki ikäryhmät. Työskentelyn painopisteeksi on nostettu työpajojen suunnittelu ja ohjaaminen; kertaluonteiset työpajat on haluttu keskittää ainoastaan tapahtumien yhteyteen. Työpajojen tavoitteena on ollut järjestää näyttely, toteuttaa teoksia katukuvaan, tehdä tilataideteoksia. Myös taidevierailut nuorten kanssa ovat olleet tavoitteena. Yhteistyötahoiksi on nimetty koulut, päiväkodit, palvelukodit sekä kolmas sektori. Myös suunnittelussa on ollut tavoitteena tehdä yhteistyötä kuntien kulttuuritoimien lisäksi varhaiskasvatuksen, koulutoimen, vanhuspalveluiden, nuorisotoimen, museotoimen, seurakunnan sekä järjestötoimijoiden kanssa. Petäjävedellä ja Keuruulla Multian yhteistyökumppaneina ovat koulu, päiväkotit, vanhusten palvelukeskus. Hankesuunnitelma tehtiin kolmeksi vuodeksi, jolloin työmäärä jakaantuisi pidemmälle ajalle. (Petäjävesi 2014, 6, 10–11)

Johanna Juvonen ja Biagio Rosa työskentelevät taiteilijaparina yhdessä sekä tehdessään taidetta että ohjatessaan taidetoimintaa. Juvonen on valmistunut vuonna 2008 kuvataiteilijaksi ja Rosa vuonna 2009 taidegraafikoksi Urbinon kuvataideakatemiasta Italiassa. Lähtökohtana taiteilijaparin teoksissa ovat itseä askarruttavat, vaikeasti käsitettävät asiat. Eri tekniikoita yhdistelevissä teoksissa he

käyttävät maalausta, valokuvausta ja kierrätysmateriaaleja. Taiteilijaparin töitä on ollut esillä monissa näyttelyissä Suomessa ja Italiassa. (Juvonen & Rosa 2016b)

Hankkeessa on tavoitettu päiväkotilapsia, koululaisia, nuoria, ikäihmisiä, aikuisia, päihdekuntoutujia, mielenterveyskuntoutujia ja maahanmuuttajia yhteensä 838 henkilöä (luvusta puuttuvat Petäjäveden päiväkotien osallistujat). Työpajatunnit jakautuivat niin, että niistä 55 % tehtiin Keuruulla, 25 % Petäjävedellä ja 14 % Multialla. (Juvonen & Rosa 2015d)

3.2. Yhteistä taidetta

Tässä luvussa tarkastellaan, millaista taidetta hankkeissa on tehty ja samalla konkretisoituu, mitä taiteilijan työ juuri taidesisällön kautta on esimerkiksi ollut. Aineistosta nousevat vahvasti esiin yhteisöllisen taiteen ja yhteisötaiteen teemat.

Ylä-Savon hankkeessa Leena Mulari toteutti Lapinlahdella Orvokin palvelukeskuksessa yhteisötaideteoksen. Viriketoiminnan ohjaaja oli toivonut tekemistä, joka murtaisi rutiinit ja laajentaisi työn sisältöä. Projektissa päädyttiin toteuttamaan aulatilaan teos, jolla haettiin sekä imagoa että viihtyvyyttä. Materiaalin lahjoitti Varpaisjärvellä toimiva yhdistys Tekstiilikierrättäjät ry. Kun materiaalina toimivat vanhat tekstiilit ja toteutustapana yksinkertaiset solmiminen ja letittäminen, pystyivät myös vanhukset, joilla oli käden hienomotoriikassa rajoitteita, osallistumaan tekstiilisuikaleiden työstämiseen. Tekniikka toi mieleen muistoja ja keskustelunaiheita. Letityksiä tehtiin myös viikottaisten laulutuokioiden aikana. Toukokuu-tapahtumassa oli Orvokin sidontapiste, jossa saattoi tehdä teoksen materiaalia ja samalla kerrottiin aluetaidelijahankkeesta. Siellä saattoi myös ehdottaa teoksen aiheita. Valmis työ esiteltiin palvelukeskusten perinteisessä sadonkorjuujuhlassa. Nimestä äänestettiin ja siksi valikoitui Elämänvyyhti. (Mulari 2015, 12–13.) Projekti on hieno esimerkki yhteisöllisestä toimintatavasta ja -taiteesta. Kuten raportissakin todetaan, se lähti liikkeelle materiaalilähtöisesti ja poimi matkan varrella mukaan yhteisön ideoita. Teoksella haetut ”imago” ja ”viihtyvyys” viittaavat selvästi siihen, että suunnittelussa on ollut mukana palvelukeskuksen henkilökuntaa ja ehkä jopa esimiesasemassa toimivia henkilöitä. (Hankeraportti on suurimmalta osin kirjoitettu passiivi-muodossa, jolloin aina ei ole varmuutta siitä, keitä

toteutuksessa on kokonaisuudessaan ollut mukana.) Teoksen toteutuksessa käytetty tekniikka oli osallistujille sopiva, tekeminen on saattanut luoda mukavaa yhteishenkeä ja parantaa osallistujien otetta omaan olemiseensa ja elämäänsä tuomalla mieleen muistoja. Tähän linkittyy myös teoksen nimi ”Elämän vyyhti”. Teoksen toteutuksessa on päässyt kuuluviin niin palvelukeskuksen työntekijöiden sekä osallistuneiden vanhusten ääni. Tekemisen prosessi ja se, että työ on nähtävillä palvelukeskuksessa muistuttamassa siitä, ovat varmasti merkityksellisiä asukkaille ja henkilökunnalle. Aina näin ei ole, vaan yhteisötaiteen esittelyissä voidaan korostaa yhteistyön merkitystä, vaikka yhteisön panos olisikin ollut vähäinen ja olisi toteutettu taiteilijan etukäteen tekemää suunnitelmaa (Kantonen 2007, 60).

Leena Mulari toteutti myös Kiuruveden laitoshoidon Veikkolassa yhteisötaideteoksen, jonka aiheeksi valikoitui lintu. Sitä pohjustettiin kuuntelemalla lintujen ääniä ja selailemalla lintukirjoja sekä muistelemalla. Mukana oli myös lapsia ja nuoria paikkakunnalta. Niitä vanhuksia, joiden toimintakyky asetti rajoituksia kynän ja siveltimen käyttöön autettiin alkuun ääri viivoja hahmottelemalla. Pohjina käytettiin osaksi talon vanhoja pussilakanoita. Töitä kuvattiin hankeraportissa kauniisti: ”ikäihmisten hauraat viivanvedot yhdistyvät päiväkotilasten välittömään värien käyttöön.” (Mulari 2015, 16) Taitelija koosti töistä kollaaseja yhtä moneksi tauluksi kuin Veikkolassa on asuinhuoneita. Ajatuksena oli, että taulun voi siirtää käytävästä asukkaan huoneeseen vuodepotilasta ilahduttamaan. Käytävässä on projektin päätteeksi toisen näköinen seinä. (mt. 2015, 16–17)

Yhteisötaideteos Kiuruveden Veikkolassa aiheesta lintu. Kuva: Leena Mulari

Juvonen ja Rosa kokivat, että alueen ja ihmisten tuttuudella oli suuri merkitys sille, että he pääsivät nopeasti työskentelemään hankkeen puitteissa. Keuruun ja Multian kunnat olivat kuitenkin taiteilijaparille entuudestaan tuntemattomia. Kuitenkin työskentelyssä liikkeellepääsyä myös Keuruulla ja Multialla helpotti se, että kunnat ovat tehneet myös aiemmin yhteistyötä, joten aivan tyhjästä ei tarvinnut lähteä liikkeelle. (Juvonen & Rosa 2015a.) Taiteilijat tekivät Keuruulla Tuulensyöpäiväkodissa 1–5-vuotiaiden lasten kanssa yhteisen taideteoksen, jonka nimi tuli päiväkodin nimestä. Ajatuksena oli tehdä nimenomaan yhteinen teos, joka on jotakin erilaista kuin mitä lapset yleensä tekevät. (Juvonen & Rosa 2015a) Teos toteutettiin kestäväälle vanerille, jota lapset saivat maalata haluamillaan väreillä käyttäen sivellintä, käsiä ja jalkoja. Tekemisen riemu välittyi projektista taltioituissa valokuvissa. Teos viestittää yhteisestä tekemisestä ja siinä näkyy pienten ”taiteilijoiden” oma kädenjälki. (Juvonen & Rosa 2015f)

Pikkutaiteilijan kautta tekeminen on tuonut uuden näkökulman tekemiseen.

Kuva: J.Juvonen

Tuulensyli-teos on pysyvästi esillä päiväkodin aulassa ja osaltaan rakentamassa yhteistä (positiivista) kokemusta päiväkodista. Teoksella onkin tärkeä merkitys päiväkotilaisille: teos on tehty yhdessä ja sille annetaan arvoa, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että sille on asennettu omat kohdevalot. (Juvonen & Rosa 2015a)

Johanna Juvonen&Biagio Rosa ja päiväkodin lapset. Tuulensylin nimikkoteos. 206. Sekatekniikka vanerille 60 cm x 100 cm, 183 cm x 100 cm. Kuva: J.Juvonen

Petäjäviedellä Kintauden koululla toteutettiin vanerista iso yhteisötaideteos Omenapuu, joka on koulun symboli. Toive tähän projektiin tuli koulun rehtorilta. Mukana oli 140 oppilasta. Projekti oli tässä mielessä haastava, mutta oppilaat olivat jo tuttuja. Yhteisöllisyyttä korostettiin myös avajaisilaisuudella. (Juvonen & Rosa 2015a.) Projektissa oli kaikin puolin kyse koulun yhteishengen ja näin siis yhteisöllisyyden kohottamisesta. Juvonen ja Rosa pitivät myös itse hyvin tärkeänä

hankkeessa tehtyjen töiden myötä syntynyttä yhteisöllisyyttä. Se näkyi esimerkiksi siinä, että lapset ja nuoret tekivät yhteisiä töitä ja projekteja, mikä ei yleensä ole taiteen tekemisessä arkipäiväistä päiväkodeissa ja kouluissa. Lapset ovat myös ymmärtäneet hyvin yhteisen tekemisen muodon. (Juvonen & Rosa 2015a.)

Erikoistekniikat, rutiinien rikkominen ja kansainvälisyys toimivat Biagio Rosan ja Johanna Juvosen (Juvonen & Rosa 2015a) mielestä hyvin osallistamisen keinoina hankkeessa. Taiteilijaparilla on myös koira, joka oli mahdollisuuksien mukaan mukana toiminnassa. Biagio Rosan tausta (taiteilija on kotoisin pienestä kaupungista Rooman lähellä) herätti aina keskustelua positiivisessa mielessä ja ihmiset uskaltautuivat juttelemaan kadulla tai kaupassa. Katuun maalattu matto on herättänyt paljon keskustelua ja innostusta petäjävettisten keskuudessa. Kahvimaalausmenetelmä, jota taiteilijat ovat käyttäneet paljon aikuisryhmien kanssa, on jo sinällään osallistava. Pihlajavetisille tuli kesällä kotiseutumuseolla mahdollisuus jättää oma puumerkki, niistä koostuvaan teokseen. (Juvonen & Rosa 2015a.)

Toinila on toiminut Petäjävvedellä osallistavana paikkana. oman asuinympäristön muokkaaminen omannäköiseksi on onnistunut siellä samoin yhteisöllisyys. Toinila on paikka, jonne voi tulla tekemään. Joskus paperikauppana toimineen talon piha-alueelle on kesän 2015 aikana tullut lasten tekeminä kuvitteellisia Toinilan asukkaita. Töiden ideana on se, että niitä voi jatkuvasti kehittää ja rakentaa uudelleen ja leikkiä niillä. Toinila on vetänyt puoleensa myös epätyypillisiä kävijöitä kun keski-ikäiset miehet ovat tulleet tervehtimään taiteilijoita ja jääneet juttelemaan. (Juvonen ja Rosa 2015a) Paikkakuntalaiset ovat ottaneet toden teolla ottaneet Toinilan omakseen: kun kesällä heinäpäalista ja metalliosista tehdystä iloisen värisestä hämähäkiveistoksesta katosi jalka, syntyi facebookissa kova keskustelu ja yhteisen tilan tärvääminen tuomittiin. Kadonnut jalka ilmestyikin myöhemmin takaisin! Toinila on haluttu luoda kaikin puolin avoimeksi, suvaitsevaiseksi paikaksi, jonka kynnyks on matala. (Hautio 2015b.) Johanna Juvonen ja Biagio Rosa kokivat, että hanke toi sillä tavalla uskottavuutta ja mahdollisuuksia Toinilassa tehtävälle toiminnalle, että he saattoivat pyytää kunnalta rahaa muusikoiden hankkimiseen ryhmien näyttelyiden avajaisiin. läkkäitten näyttelyn avajaisissa oli mukana kanteleen soittaja ja maalarit (ikäihmiset) innostuivat myös laulamaan itse. (Juvonen & Rosa 2015a.)

Karstulan hankkeessa on niin ikään tehty taidetta yhteisesti. Karstulassa on toiminut pop up-kahvila Porkkana esimerkiksi ravintolapäivänä toukokuussa. Sinne oli tullut yllättävän paljon (taiteilijan mielestä) väkeä huolimatta huonosta ilmasta. Taiteilijalla on ollut myös kunnantalolla työhuone, jossa on ollut avoimien ovien päiviä ja ihmiset ovat voineet tulla kokeilemaan taiteen tekemistä. Laura Hetemäki (Hetemäki 2016) koki, että pienellä paikkakunnalla kaikki uusi herättää kyllä kiinnostusta, kun se on näkyvillä. Esimerkiksi uuden marketin rakennustyömaalla oli jatkuvasti ihmettelijöitä. Hetemäki pohtikin, että tuollaista paikkaa voisi hyödyntää, kun sinne jo muutenkin kerääntyy ihmisiä. Tähän liittyen hän teki yhdessä harjoittelijan kanssa piirroksia ja grafiikkaa yhdistelevän teoksen tyhjillään olevan liiketilan ikkunaan. Tarkoituksena tuoda taidetta paikkoihin, jossa sitä ei yleensä ole ja näin antaa ihmisille (myös epätodennäköisille osallistujille) kokemuksia taiteesta. (Hetemäki 2015) Hankkeessa on toteutettu seinämaalauksia yhdessä koululaisten kanssa. Erityisen viehättävä ja varmasti yhteisöllisyyttä tukeva oli Kannonkosken koululla aloitettu Vuosirenkaat-teos, johon yläkoulun oppilaat tekevät oman puisen vuosirenkaan. Ne ovat maalattuja puukiekköjä, joissa näkyvät puun vuosirenkaat. Renkaita tulee joka vuosi lisää ja yhdessä ne koostavat ison teoksen.

Vuosirenkaita. Teos tulee esille Kannonkosken koululle. Kuva: L. Hetemäki.

Laura Hetemäki koki itse, että taide on hänelle itselleen läsnä ehkä enemmän siinä yhteisöllisessä hetkessä, jolloin taidetta tehdään kuin teoksessa myöhemmin. ”Niistä hetkistä on ehkä enemmän löytynyt se taide itselle”. (Hurme ym 2016, 12.) Hetemäki teki yhteistyötä terapeutin tanssin ja nuoristyönohjaaja Anna-Maija Kuuselan kanssa. He ohjasivat yhdessä Kuva-Liike-Kuva -työpajan viikonloppukurssina, ja siinä yhdistettiin kuvataidetta ja tanssia. Olennaista oli se, että kummankin taidelajin ohjauksesta vastasi ammattilainen. Havainnoimassa ja osallisina olleet opiskelija kokivat toiminnan yhteenkuuluvuutta rakentavaksi ja näkivät siinä hyödyntämismahdollisuuksia esimerkiksi palvelutaloissa ja kouluissa yhteisöllisyyden näkökulmasta. Työpaja osoittautui erittäin hyvin toimivaksi ja oli myös Hetemäen itsensä mukaan todella inspiroiva. (mt. 31–33.) Karstulan hankkeessa toteutettiin muun muassa koululaisten ikkuna- ja seinämaalauksprojekteja ja varsinkin työpajat eri tapahtumissa hankekunnissa keräsivät runsaasti osallistujia. Pajoissa on huomattu kumpuavan yhteisöllisyyttä yhteisen tekemisen ja keskustelun kautta. Karstulassa toimineen Avoimen Kuvataidepajan on myös koettu synnyttäneen yhteisöllisyyttä. (mt. 12.)

Yhteisen taiteen tekeminen ja taiteen kokeminen näyttäytyi näin ollen merkityksellisenä sekä taiteilijoiden että osallistujien mielestä aluetaitelijahankkeissa. Se on myös asia, joka ei synny pakotettuna vaan vain, jos niin on käydäkseen. Helena Sederholmin mukaan yhteisötaiteellinen toiminta on ennen muuta uuden tiedon tuottamisen prosessi, jossa osallistujien näkemykset muovautuvat ja muuttuvat sekä yhteisen toiminnan että keskustelun kautta. Tällöin kokemuksellinen oppiminen ja kokemus ylipäättään ovat tärkeitä. Prosessin kaikkia vaikuttavia elementtejä tai lopputulosta ei voi ennakoita. (Sederholm 2007, 38).

4 MENETELMÄT

Valitsin aineiston keruumenetelmäksi haastattelut, koska tutkimuskohteena olivat kolme hanketta ja erityisesti niissä työskentelevät taiteilijat. Heitä oli yhteensä neljä. Lisäksi haastattelin hankkeiden johtoryhmien edustajia, yhteensä neljää henkilöä. Haastattelujen toteuttaminen oli näin ollen ajallisesti mahdollista ja niistä saatava tieto tutkimuksen kannalta relevanttia (haastattelukysymykset tutkimuksen liitteissä 1 ja 2). Tiedonantajien valinta oli näin ollen harkittua ja tarkoitukseen sopivaa (Tuomi &

Sarajärvi 2011, 85–86). Haastattelussa haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, käydä keskustelua, tarkentaa ja selventää. Lomakekyselyssä tähän ei tietenkään ole mahdollisuutta, vaan siinä oletetaan, että vastaajat ymmärtävät kysymykset ja osaavat ilmaista itseään kirjallisesti niin kuin tarkoittavat. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71–73.)

Haastattelumenetelmänä minulla oli puolistrukturoitu haastattelu. Siitä käytetään myös nimitystä teemahaastattelu. Sen tarkoitus on tavoittaa ihmisten asioille antamia merkityksiä ja tulkintoja. Teemahaastattelussa tutkimuksen kannalta olennaista on se, että haetaan merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen ongelmanasetteluun tutkimustehtävän mukaisesti. Haastattelun teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. Haastattelun eduiksi voidaan nimetä myös se, että haastatteliija voi toimia myös havainnoitsijana. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73.)

Osaan kysymyksistä sain vastaukset sisältyen aiempaan vastaukseen ennen kuin ehdin kysymystä esittää, mutta tällä ei sinänsä ole merkitystä. Haastateltava saattoi vielä tehdä varsinaiseen kysymykseen lisäyksiä halutessaan, kun hän vielä mielti sitä erikseen. Osaltaan kysymysten seuraaminen toinen toistaa järjestyksessä tekee haastattelusta tietyllä tavalla hieman jähmeän. Osa haastateltavista myös kertoi tai tulkituin itse niin, etteivät he ilmaise itseään parhaiten puhumalla ja vieläpä puhelimesta. Kuitenkin sain vastaukset kaikkiin kysymyksiin. Tähän vaikutti varmasti se, että kaikki vastaajat, sekä ohjausryhmien jäsenet että taiteilijat, pitivät tärkeänä vastata kysymyksiin.

Hankkeiden ohjausryhmien edustajia haastatelllessani minulle tuli suhteellisen voimakas tunne, että he olivat hyvin varovaisia arvioissaan ja asettelivat sanojaan tarkasti. Arvelen sen johtuneen siitä, että he miettivät sitä, kuinka heidän onnistumisensa/epäonnistumisensa vaikuttavat jatkorahoitukseen. Vain Petäjävedellä työskennelleitä taiteilijoita haastattelin kasvotusten useampaan kertaan. Myöhemmin otin tutkimuksenkohteeksi myös muissa hankkeissa työskentelevät taiteilijat ja heidän työnsä. Heitä eli Laura Hetemäkeä ja Leena Mularia haastattelin puhelimitse kertaalleen ja muilta osin käytän muiden tekemiä haastatteluja ja muuta aineistoa. Tiedostan vaaran, että Petäjäveden taiteilijoiden osuus voisi painottua ja olen pyrkinyt hyvin tietoisesti tarkastelemaan kaikkien taiteilijoiden työtä tasapuolisesti. Tätä helpottaa se, että keskityn rajalliseen määrään

tutkimuskysymyksiä ja olen niiden haastatellut taiteilijoita kyseessä olevista teemoista itse. Näitä olivat omat kokemukset hankkeessa, tuen tarve, oma rooli hanketyössä ja sen vaikutukset omaan taiteilijuuteen. Ohjausryhmien edustajien haastattelujen teemoina olivat hanke ylipäätään, toiminnan kehittäminen jatkossa sekä taiteilijoiden tukeminen työssä.

Aineistona oli lisäksi hankemateriaalia eli hankehakemukset ja -raportit. Hankkeiden loppuraportit ovat keskenään hyvin erilaisia. Petäjaveden raportin kirjallinen osuus on suhteellisen lyhyt, mutta siihen liitetyt monipuoliset ja erittäin havainnolliset valokuvaliitteet antavat erittäin hyvän kuvan hankkeessa tehdystä työstä. Ylä-Savon hankkeen raportissa taas kuuluu eri tahojen edustajien sekä taidetoimintaan osallistuneiden puheenvuoroja kokemuksista hankkeessa ja ne on kielellisesti hyvin ilmaistu. Karstulan hankkeesta käytössäni on ollut ainoastaan viimeistelemätön raportti, jossa kuitenkin faktat ovat vastuuhenkilön mukaan kohdallaan. Raportti on hyvin niukkasanainen tietenkin keskeneräisyydestä johtuen. Sen tukena on kuitenkin ollut Humakin opiskelijoiden opiskelutehtävänä tekemä raportti, josta on ollut tutkimuksessa myös hyötyä.

Olen tarkastellut raportteja kuvauksina hankkeista ja pyrkinyt välttämään ylipäätään niin hankkeiden kuin raporttienkin vertaamista keskenään muutoin kuin siinä mielessä, mitä niissä nousseista kokemuksista voitaisiin ottaa jatkossa huomioon. Varmasti myös raporteista on saatettu jättää mainitsematta jotakin hankkeissa ilmenneitä asioita aivan tahattomastikin. Vuosi on tässä mielessä pitkä aika, eikä kaikkea ole välttämättä tullut kirjattua ylös.

Haastatteluja olen verranut keskenään siinä tarkoituksessa, että erilaiset näkemykset vaikkapa yksittäisen hankkeen sisällä pääsevät esiin. Myös taiteilijoiden erilaiset tai samanlaiset kokemukset ovat olleet kiinnostavia taiteilijan työn ja ammatti-identiteetin näkökulmasta. Olen näin ollen pyrkinyt etsimään aineistosta sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Erilaiset kokemukset hankkeissa antavat kiinnostavaa tietoa ennen kaikkea juuri tulevaisuuden hanketyön kehittämisen näkökulmasta. Olennaista on se, millaisiin asioihin jatkossa tulisi kiinnittää vielä aiempaa tarkempaa huomiota. Tarkoitus ei tässä tutkimuksessa ole arvottaa onnistumista sinällään.

Aineistona on lisäksi ollut laaja Osallisuus aluetaitelijahankkeissa -hankkeessa tehty kysely tässä tutkittavien hankkeiden osalta. Lisäksi mukana on omaa havaintomateriaaliani Kuntataiteilijoiden vetämästä työpajasta Petäjavedellä.

Olen pyrkinyt pitämään tarkastelun mahdollisimman aineistolähtöisenä tutkimuksen ennalta määrittelystä teemasta huolimatta. Näin ollen tässä tutkimuksessa voidaan hyvin puhua ”teorihjaavasta analyysistä...pyrkien siihen, että aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova.” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97).

Kehittämistyön menetelmien taustalla minulla on ajatus kehitystyöstä, joka tapahtuu tiimissä. Siinä hyödynnetään jäsenten tietoja ja kokemuksia, eli asiantuntemusta, ja niillä on tärkeä, jopa olennainen merkitys kehittämistyön kannalta. (esim Sydänmaanlakka 2009, 65.) Kehittämistyössä hankkeissa ja hanketyön pohjalta on paljolti kysymys intressien, arvostusten ja uskomusten saattamisesta yhteen vaihdon, vallan ja päätöksenteon kautta. Yhteisen toiminnan kautta syntyvä tieto ja sen muuntuminen uusiksi käytännöiksi ja toisin toimimiseksi on yhteistyön tulos. (Hirvonen 2003, 86.)

5 ANALYYSI

5.1 Taiteilijan roolista – taiteilijoiden omia kokemuksia

Ainakin osa aluetaitelijahankkeissa työskennelleistä taiteilijoista koki jonkinlaisen kriisiytymisen oman taiteilijuutensa eli ammatti-identiteettinsä kanssa. Tämä kietoutui paljolti siihen, että työskentely hankkeessa oli hyvin paljon toimimista työpajojen ohjaajan roolissa. Tämä herätti paljon ajatuksia siitä, mistä tekemisessä nyt oikein onkaan kyse. Taiteilijat kokivat esimerkiksi niin, että oma rooli olikin muuttunut kokonaan ohjaajaksi eikä omalle tekemiselle olekaan enää sijaa. Tämä tuli esiin varsinkin Petäjaveden hankkeessa, jossa taiteilijoille ei ollut määritelty lainkaan oman työn osuutta. Taitelijat ratkaisivat ongelman kuitenkin laajentaen vähitellen käsitystään taiteilijuudestaan. Vaikka töiden toteutus oli useiden osallistujien käsissä, oli taiteilijoilla kuitenkin olennainen merkitys suunnittelussa ja ideoinnissa ja kyse olikin lopulta taiteen yhteisestä ja yhteisöllisestä toteuttamistavasta. (Juvonen ja Rosa 2015c.)

”Hankkeen kautta käsitys omasta taiteilijuudesta hieman muuttui. Ymmärsimme, ettei oma taiteilijuus tarkoita vain omien teosten tekemistä, maalaamista, näyttelyiden pitämistä. Omaan taiteilijuuteen tuli osaksi yhteisön kanssa ja kautta työskentely. Aloimme katsoa omaa taiteilijuutta eri suunnasta, ikäänkuin ulkopuolelta. Tuli pientä kriisiä, koska omalle taiteelle ei jäänyt aikaa (työskentely itseä kiinnostavien ajankohtaisten asioiden parissa, kantaaottavuus). Omaan taiteilijuuteen siis alkoi sisältyä ei vain oman itsensä ja itseä kiinnostavien asioiden ja ilmiöiden analysointi, omat visiot, vaan kohderyhmää kiinnostavat asiat ja niiden käsittely taiteen keinoin.” (Juvonen 2016)

Juvonen ja Rosa (2015a) kokivat myös, että raja oman työn ja muun hanketyön välillä on lopulta hyvin häilyvä. Ideointi ja suunnittelu vaatii kuitenkin taiteellista panostusta, eikä jälki voi tässä mielessä olla sellaista, mihin ei itse ole tyytyväinen. Ylä-Savon alueen hankkeessa työskennellyt Leena Mulari katsoo, että ohjaamisen voi myös katsoa olevan luomista (Mulari 2015). Ylipäätään taiteilijat pohtivat, mikä kunta/aluetaitelijan rooli on? Se voisi sisältää todella paljon, esimerkiksi yhteistyötä kaupunginarkkitehdin kanssa. Laura Hetemäki toi esiin, että roolia voisi laajentaa niin, että aluetaitelija ei olisi ainoastaan työpajaohjaaja kuntalaisille hankkeen aikana, vaan hänen ammattitaitoaan voisi hyödyntää myös muilla tavoin. Juvonen ja Rosa ehdottivat, että uusia rakennushankkeita suunniteltaessa ja toteutettaessa taiteilijalta voitaisiin esimerkiksi tilata teos. (Juvonen & Rosa 2015a; Hetemäki 2016)

Mularille oman työn osuuden puuttuminen oli yksi rajaava tekijä ja se osaltaan helpotti työskentelyä. Näin oma rooli hankkeessa oli selkeästi ryhmän ohjaaja – osallistaja -rooli. Mulari myös kokee saaneensa paljon lisää ammatillista osaamista nimenomaan yhteisötaidetta ajatellen. Yhteisötaiteen suuntaan liikkuvat oman hankkeensa myötä myös Johanna Juvonen ja Biagio Rosa. He kokivat, että taiteellista kriisiä helpotti osaltaan se, että he pyrkivät tekemään mahdollisimman pysyviä ja näkyviä teoksia eri kohderyhmien kanssa. Tämä toi osaltaan taiteellista tyydytystä työskentelystä, kun he saivat näkyvyyttä sekä hankkeelle että taiteilijan työnsä. Juvonen ja Rosa arvioivat myös, että todennäköisesti tulevaisuudessa myös heidän oma taiteellinen työnsä tulee muuttumaan yhteisöllisempään suuntaan (Juvonen & Rosa 2015e).

Leena Mularilla, samoin kuin Petäjäveden taiteilijoilla, oli jo paljon kokemusta ohjaamistyöstä. Myös Laura Hetemäki oli ohjannut aiemmin, mutta ei kuitenkaan kovin paljon. Hän toikin esiin, että oli pohtinut paljon omaa taiteilijuutta ja opettajuutta/ohjaajuutta. Aineistosta tulee myös kuva siitä prosessista, jonka hän on käynyt läpi hankkeen aikana. Aiemmassa haastattelussa (Hurme ym 2016, 8) Hetemäki kertoo, kuinka pohtii rooliaan ja haluaisi taiteilijana saada esimerkiksi tapahtumiin enemmän sisältöä ja taidetta eli taiteellista tulokulmaa. Myös se, että Hetemäki ei ole yhteisötaiteilija on herättänyt kysymyksiä siitä, miten muut ihmiset tulevat mukaan taiteeseen. ”Mutta se on vielä, niin uusi, outo alue, ettei siihen ole osannut lähteä”, kertoo Hetemäki Hankkeen edetessä ajatukset ovat työstyneet:

Tosi paljon olen miettinyt oman taiteilijuuden ja opettajuuden yhdistämistä ja miten haluaa ne jatkossa pitää. Ovat tukeneet toisiaan. Vaikka oma työ on henkilökohtaista ja se on tärkeää niin. Kun oman työn tekeminen on yksinäinen prosessi, niin opettajuus tuo siihen muita ihmisiä. (Hetemäki 2016)

Karstulan hankkeeseen kuului taiteilijan oman työn osuus ja Hetemäki piti yleisölle avoimia päiviä, jolloin yleisö saattoi tulla työhuoneelle kokeilemaan taiteen tekemistä ja samalla tuli puheeksi myös taiteilijan omat teokset. Hetemäki koki opettajuuden aluksi haastavana ja kertoi, että hänen oli pitänyt harjoitella sitä. Mutta työn myötä se oli helpottunut ja alkanut tuntua luontevalta eikä lopulta edes ollut niin paljon aikaa miettiä, miten tilanteissa toimii. (Hetemäki 2016)

Leena Mulari kokee, että hänen ammatti-identiteettinsä rakentuu eri osasista

Ammattitaiteilijan identiteetti minun tapauksessani koostuu juuri näistä eri osasista; yhtäältä omasta taideteoksien tuottamisesta, toisaalta tiedon jakamisesta ja kannustamisesta. Voidaan ohjaamisenkin katsoa olevan luomistyötä. Siinähan ollaan uuden, syntyvän tuotoksen äärellä yhdessä. Syntyneissä yhteisötaideteoksissa on hienoa juuri se, että usean ihmisen käden jälki on löydettävissä; ne kietoutuvat toisiinsa kankaiden solmuissa ja letityksissä, ne limittyvät junioreiden maalaamissa linnuissa

ja senioreiden lausahduksissa, jotka rytmittävät kuvaa. Kun ne on asetettu pysyvästi esille tilaan, ne ovat kaikkien yhteistä omaisuutta ja tuottavat kokemuksia ympärilleen.(Mulari 2015, 32.)

Mularilla oli myös hankkeissa työskennelleistä taiteilijoista eniten kokemusta tällaisesta työstä niin ohjaajana kuin palveluja tarjoavana kulttuurialan yrittäjänä. Hän kertoi saaneensa paljon lisää valmiuksia ammatti-identiteettiinsä yhteisötaidemielessä ja että ajatus tällaisen työn tekemisestä on vahvistunut ja verkostot laajentuneet. Mulari pyrkii jatkossakin saamaan samanlaisia työtilaisuuksia. (Mulari 2016.) Yhteisötaiteellinen toiminta onkin syytä nähdä prosessina, jossa tuotetaan uutta tietoa ja jossa osallistujien näkemykset muovautuvat ja muuttuvat yhteistoiminnan ja keskustelun kautta (Sederholm 2007, 38). Tämän voi ajatella koskevan sekä taidetoimintaan osallistuneita ihmisiä että palvelutalojen, päiväkotien ja koulujen henkilökuntaa. On tärkeää muistaa, että henkilökunnalla on suuri rooli yhteisötaiteen taustalla. Henkilökunnan ja taiteilijan vuorovaikutukseen ja ylipäänsä taiteilijan toimintaan palveluyksiköissä pitäisi kiinnittää paljon huomiota.

Laura Hetemäki (Hetemäki 2016) toi esiin haastattelussaan, että ammattitaide saisi olla enemmän näkyvillä. Tämä tukisi osaltaan taiteilijan ammattiroolia. Hän järjestikin Karstulaan näyttelytoimintaa. Hetemäellä oli hankkeen päätyttyä myös oman taiteen näyttelyt hankekunnissa. (Hetemäki 2016) Juvonen ja Rosa olivat myös ehdottomasti sitä mieltä, että hankkeeseen tulisi aina kuulua oman työn osuus. Petäjäveden hankkeessa osuutta ei ollut. Samaten halu tuoda omaa taidetta laajemmin esille näyttelyillä tuli haastattelussa esiin. Tosin nytkin Juvonen ja Rosa kokivat, että olivat saaneet taiteilijana näkyvyyttä ja ideoimiaan teoksia julkisiin tiloihin, mikä on muutoin hyvin hankalaa. (Juvonen ja Rosa 2015c.)

Taiteilijoille opettaminen ja ohjaaminen saattoivat tuoda vaihtelua omaan työhön, vaikka aina hektisestä hanketyöstä siirtyminen omaan työhön lyhyeksi aikaa ei luonnistunut. Kun työtä jakstotti pidempiin rupeamiin, se helpotti kuitenkin ongelmaa.

5.2 Taiteilijoiden tuen tarve hanketyöskentelyssä

Juvonen ja Rosa kertoivat saaneensa pääasiassa hyvin tukea kunnan/kuntien suunnalta. Työajasta kului kuitenkin paljon aikaa aikataulujen sopimiseen, markkinointiin, dokumentointiin ja itse matkantekoihin kuntien alueella. (ajatuksena oli koko ajan se, että taiteilijat vievät taidetta ihmisten luo ja luovat näin mahdollisuuden osallistumiseen). Juvonen ja Rosa painottivatkin, että olisi todella hyvä, jos hankkeessa työskentelisi vaikka vain osan aikaa tuottaja, joka hoitaisi näitä asioita. Tällöin taiteilijat voisivat itse keskittyä työn ydinalueeseen eli työpajojen suunnitteluun, tehtävien teosten ideointiin ja toteutukseen. Juvonen ja Rosa pohtivat mahdollisuuksia jakaa työtä hankkeessa niin, että 25 % olisi taiteilijoiden oman työn osuutta, 25 % tuottajan työtä ja 50 % hanketyötä. (Juvonen & Rosa 2015c) Tällöin hanketyötä olisi kokonaisuudessaan 75 %, josta aikataulutustyön, markkinoinnin, yhteistyötahojen kanssa toimimisen, dokumentoinnin ja tiedottamisen hoitaisi tuottaja. Taiteilijat voisivat tällöin keskittyä taidetyön ideointiin, suunnitteluun ja toteutukseen. Omaan taiteelliseen työskentelyyn olisi käytettävissä vielä siihen erikseen määritelty aika.

Myös Laura Hetemäki (Hetemäki 2016) kertoi, että aikataulutaminen, suunnittelu ja ylipäättään yhteistyökumppaneiden hakeminen työllistivät todella paljon. Varsinkin viime mainitun hän olisi ajatellut kuuluvan kunnan ihmisten työalaan, vaikka ymmärsi myös sen, että kulttuurin kuuluessa vapaa-ajan yhteyteen kunnanhallinnossa on siihen käytettävissä vain vähän työtunteja. Hankkeeseen oli suunniteltu kuuluvaksi myös monenlaisen taidetoiminnan eteenpäin vieminen kunnissa ja Hetemäki koki, että jo yksikin näistä teemoista olisi ollut riittävä (näyttelytoiminnan lisääminen, haarrastusmahdollisuuksien luominen). Hetemäki koki jääneensä hankkeessa yksin, vaikka ohjausryhmä kokoontuikin muutaman kerran. Hän toikin esiin, kuinka vierailu Petäjäveden kuntataiteilijoiden luona kesällä oli hyvin merkittävä koko hänen oman hanketyöskentelynsä kannalta. Tällöin oli mahdollista jakaa kokemuksia ja saada vertaistukea. (Hetemäki 2016) Myös Juvonen ja Rosa (Juvonen & Rosa 2015a.) kertoivat, että vertaistuki on tarpeellista ja katsoivat, että sitä pitäisi tällaisten hankkeiden yhteydessä hyödyntää paljon enemmän. He ottivat esiin ajatuksen siitä, että taiteilijat voisivat vieraila lähialueen hankkeessa vetämässä työpajoja. Näin saataisiin myös vaihtelua toimintaa, kun jokainen taiteilija tuo mukaan aina omanlaisen tavan tehdä. Juvosen ja Rosan haastattelusta (Juvonen ja Rosa 2015c) välittyi myös se, kuinka kaksi ihmistä tukevat toisiaan tekemisessä: toinen osaa paremmin jonkin asia ja toinen toisen. Esimerkiksi Juvonen hoiti yhteydenpitoasioita,

Rosa taas esimerkiksi tekniikkaa. Suunnittelutyötä tehtiin yhdessä. He kokivatkin, että työpari olisi tarpeellinen kaikille taiteilijoille. Tosin taiteilijapari pohti sitä, että työparin kanssa kemioiden on kohdattava, muutoin työnteko ei onnistu. (Juvonen & Rosa 2015c.)

Hetemäki toi haastattelussa myös esiin ajatuksen, että aluetaiteilijoiden välinen yhteistyö olisi hyvä olla sisäänrakennettuna hankkeissa (Hetemäki 2016). Hänen kohdallaan yhteistyön tarve varmasti korostui, koska hän työskenteli yksin. Leena Mulari työskenteli Ylä-Savon hankkeessa myös yksin. Työpari sosiaali- ja terveystoimen puolelta kustakin yksiköstä olisi ollut hänelle hyödyllinen työkentällä. (Mulari 2016.)

Hetemäki olisi kaivannut työhönsä tukea erityisesti hankekunnilta: hän koki, että olisi pitänyt olla kuntien tehtävä tiedottaa hankkeesta mahdollisimman laajasti eri yhteistyötahoille. Varsinkin Karstulassa hän olisi kaivannut enemmän käytännön apua asioiden järjestelemiseen myös (Hetemäki 2016; Karstula 2016, 4) Ylipäänsä Hetemäki olisi kaivannut enemmän yhteistyötä jo heti alusta saakka ja sitä että alusta asti olisi paremmin suunniteltu työtä. Syyspuolella hanketta yhteistyötä oli enemmän, kun Hetemäki oli löytänyt yhteistyökumppaneita. (Hetemäki 2016) Hetemäki koki myös, että hankkeen kulkua ja onnistumisia on keskusteltu auki liian vähän, vaikka palaverieja ja kokouksia onkin pidetty (Hurme ym. 2016, 7). Hetemäki (Hetemäki 2016) pohti lisäksi sitä, että hankkeessa olisi pitänyt olla enemmän rakennetta ja suunnitelmallisuutta. Rakenteen, suunnitelmallisuuden ja yhteistyön merkitys on suuri, kun taiteilija tulee uutena paikkakunnalle ja aloittaa työn aivan tyhjästä. Tässä mielessä Karstulan hanke erosi Petäjäveden ja Ylä-Savon hankkeista, joissa taiteilijoilla oli jo kosketuspintaa alueella toimimiseen ja tuttuja yhteistyötahoja.

Tapahtumien järjestämisessä oli taiteilijalle todella paljon työtä: ”Välillä tuntui raskaalta pyörittää koko paletti tapahtuman sisällön suunnittelusta markkinointiin”, Laura Hetemäki kertoi (Karstula 2016, 4). Kesä oli tuntunut Hetemäestä kuitenkin helpommalta, kun hänellä oli apunaan harjoittelija, Tämän kanssa hän saattoi myös purkaa ohjaustilanteita. (Karstula 2016, 4) Myös vertaistuki olisi ollut tarpeen: hankkeen aikana Hetemäki sai onneksi tukea omilta kuvataideystäviltä. (Hetemäki 2016.)

Laura Hetemäki (Hurme ym. 2016, 25.) ehdotti Karstulassa mahdollisuutta jakaa uuden hankkeen työmäärää taiteilijan ja tuottajan kesken 50 % / 50 %, jolloin taiteilija voisi keskittyä nimenomaan taidesisältöön. Hän perusteli asiaa niin, että tällöin hankkeen omarahoitusosuus ei kasvaisi. (mt. 2016, 25.) Uudessa hankkeessa taiteilijan hanketyön osuus on laskettu 60 prosenttiin ja 40 % on tarkoitus jakaa hankkeessa vieraileville taiteilijoille. Tällöin myös taiteilijan oman työn osuus supistuu. (Patamaa 2016.) Tietenkin tämäkin on taiteilijan kannalta hyvä, että hänellä on ainakin välillä työparina toinen taiteilija.

Leena Mulari (Mulari 2016) olisi kaivannut taide-mentoria selkiyttämään omaa taiteilija-ohjaaja rooliaan. Tämän taustalla oli hänen kokemuksensa siitä, että toimintaympäristö sosiaali- ja terveystieteillä on niin erilainen, muun muassa hierarkkinen. Mulari toi esiin, että jokaiseen yksikköön olisi ollut hyvä nimetä heti alusta asti yhteyshenkilö, jonka kanssa olisi voinut sopia asioista. Tämä olisi selkeyttänyt toimintaa. Nyt oli välillä haasteellista. Yksi haaste oli niin ikään se, että toiminta on niin uutta ja sitä piti perustella paljon sekä itselle että muille. (Mulari 2016.) Tähän olisi varmasti auttanut kunnan työntekijöiden suurempi rooli esimerkiksi hankkeessa/hankkeesta tiedottamisessa, jolloin siihen liittyisi myös rivien välissä kuntien tuki ja tätä kautta suurempi vaikuttavuus, kun tiedottaminen tulee kuntatasolta. Kysyin Mularilta, olisiko hän kaivannut tässä tukea, mutta hän koki että tiedottaminen oli onnistunut. Hän kuitenkin ymmärsi sillä ennen kaikkea näkyvyyden lehdissä. Itse tarkoitin enemmän tiedottamista yhteistyötahoille. Mulari nosti esiin myös sen, että olisi hyvä, jos taiteilijalla olisi etukäteen tiedossa askelmerkit, joiden mukaan toimia, kun lähtee työskentelemään johonkin yksikköön. Ja lisäksi esimerkiksi lista henkilöistä, joihin olla yhteydessä. (Mulari 2016.)

Juvonen ja Rosa (Juvonen & Rosa 2015a) kertoivat, että Keuruulla tekemistä helpotti aktiivinen kulttuurisihteeri, joka kertoi, miten toimia. Samoin Petäjävedellä kulttuuriasioita hoitavan Olli Koposen merkitys on ollut suuri (Juvonen & Rosa 2015a & 2015c). Eli yhteistoiminnan merkitys on ehdottoman tärkeää.

Osa taiteilijoista koki tarvitsevansa tukea myös siinä, että heidän osaamisalueensa tunnustetaan. Ja tämän pohjalta ymmärretään, että taiteilijat voivat työskennellä sen rajoissa eivätkä pysty venymään esimerkiksi sellaisille taiteen alueille, joihin heillä ei ole sisällön puolesta asiantuntemusta.

Taiteilijoiden kokemuksissa esiin nousseita haasteet olivat moninaisia. Kaikkia niitä yhdisti kuitenkin se, että ne olivat lähtöisin hanketoimintaan ja -hallintaan kuuluvista asioista. Näin ollen ne ovat ratkaistavissa.

5.3 Taiteilijan ja osallistujien välisestä vuorovaikutuksesta

Työpajatoiminnan ohjaamisessa taiteilijan persoonalla on suuri rooli. Se näkyy työpajan tunnelman luomisessa. Tämä tuli esiin kaikissa hankkeissa. Ylä-Savon hankkeesta palveluasumisen taidetuokioista henkilökunnan edustajilta kerätystä palautteesta nousi esiin Leena Mularin kyky luoda suotuisa ilmapiiri, jossa ikäihmisten oli helppo ryhtyä työskentelyyn. Olennaista on taiteilijan kyky kohdata ikäihmiset. (Parviainen & Jääski 2016, 14.) Myös Laura Hetemäellä Karstulassa oli kyky luoda suotuisa ilmapiiri, jossa taiteen tekemiseen oli helppo lähteä mukaan. Hänen valmiutensa hankkeessa tekivät hyvin positiivisen vaikutuksen ohjausryhmän vetäjään. (Patamaa 2016.)

Tekemisessä korostuu osallistujien usein varsinkin ikäihmisten kesken rohkaisu tekemiseen ja kokeilemiseen. Johanna Juvonen ja Biagio Rosa innostivat Petäjäveden eläkkeensaajat ry:n jäseniä kahvimaalaukseen lokakuussa. Pyyntö taidepajan pitämiseen oli tullut yhdistyksen edustajalta. Tein havainnointia työpajassa, joka pidettiin Petäjäkodin kokoontumistilassa. Paikalle tulijat olivat kotona asuvia eläkeläisiä. Työpajan tarkoituksena oli tehdä kahvimaalausta, välineinä kahvia, paperia, sapluunoita, siveltimet, suolaa, sokeria, kahvipapuja sekä vesivärejä lisänä. Tunnelmaa nostavana ja kommunikointia taiteilijoiden kanssa helpottavana mukana oli taiteilijapariskunnan koira.

Kaikki 17:sta paikallaolijasta osallistuivat tekemiseen, myös aremmat alun hämmennyksen jälkeen. He vain kaipasivat enemmän tukea alkuun pääsemiseen ja ryhtymiskynnyksen ylittämiseen. Aluksi esteenä oli se, ettei ”osata”. Taiteilijat kuitenkin vaikuttivat innostavasti ja kaikki tarttuivat tekemiseen. Ryhmä oli iso ja ohjaamista paljon. Toiset tarvitsivat tukea enemmän ja toiset tekivät tottuneemmin. Taiteilijat ohjasivat tekemistä koko ajan samalla kun tehtiin. Tekniikka oli yksinkertainen ja kaikille sopiva: kahvilla tai väreillä maalaaminen, kun ensin juotiin

yhdistyksen tarjoamat kahvit. Töihin saattoi käyttää myös muita taiteilijoiden mukanaan tuomia materiaaleja.

Työpajasta keräämäni palautteen perusteella se oli ollut 12 vastaajan mielestä 5, oikein mukavaa/virkistävää; yhden mukaan 4, aika mukavaa/virkistävää ja yhden mukaan näiden väliltä. Käytössä oli asteikko yhdestä viiteen, jossa yksi tarkoitti ei lainkaan mukavaa/virkistävää ja 5 oikein virkistävää/mukavaa. Vastaajista seitsemän osallistuisi uudelleen ja ehkä vastasi kahdeksan vastaajaa. Kaikkiaan vastauksia oli 14. Taidetyöskentely näytti olevan osallistujien kannalta jopa oikein hauskaa ja sen äärellä syntyi myös keskustelua. Tämän kaltainen toiminnallinen tapaaminen voi tuoda erilaista näkökulmaa myös yhdistyksen toimintaan ja luoda virkistävää ja rentouttavaa yhdessäoloa.

Taitelijan ammattitaito ohjaustyössä näkyy esimerkiksi siinä, että kun osallistujat kohtaavat jonkin vaikean kohdan tekemisessä ja taiteilijalla on keinot, kuinka tästä päästään ylitse. (Juvonen & Rosa 2015b) Varsinkin ikäihmiset kaipaavat paljon kannustusta kokeillakseen esimerkiksi vesivärimaalausta ensi kerran vuosiin ja tuotoksen katselu yhdessä seinälle ripustettuna olikin heille tärkeä hetki. Itse tekeminen vahvistaa kokemusta aktiivisesta toimijuudesta ja ikäihmiset saattoivat tuntea jo etukäteen ylpeyttä siitä, kun voivat näyttää töitään läheisilleen. (Mulari 2015, 11)

Palveluasumisessa ja laitoshoidossa haasteena ovat Leena Mularin mukaan isot ryhmäkoot. Työpareista yksiköissä olisi paljon apua, mutta hankkeesssa heitä oli käytössä käytännössä vain satunnaisesti. Toimintaan saattoi myös liittyä virheelliset odotukset, hoitohenkilökunnan koulutukseen ja omaisille tiedottamiseen pitäisi panostaa. . Henkilökunnan sitouttamista ja osallistumista tarvitaan enemmän. Tosin henkilökuntaa vaivaa kiire ja työkuorma. Sopivan tila ja ajankohdan löytyminen on myös haaste, kun arki palvelutalossa on hyvin säänneltyä. Myös tiedottaminen tulevista työpajoista oli haastavaa, kun maantieteellisten etäisyyksien vuoksi toimintaa ei saatu joka viikko tapahtuvaksi. (Mulari 2016) Hoitohenkilökunnalta Ylä-Savosta tuli kuitenkin palautetta, että Mulari oli onnistunut sijoittamaan taidetuokiot hyvin palvelutalon arkeen ja hän vaikutti omalla persoonallaan toiminnan onnistumiseen. Toiminta koettiin todella tärkeäksi ja ikäihmisiä virkistäväksi. (Jääski & Parviainen 2016, 15)

Taiteilijan kannalta on hyvä, jos ikäihmisiä on ryhmässä noin 6 – 8, koska tuen tarve on niin suuri. (Juvonen & Rosa 2015a) Aiemmin on huomattu, että työskentely ikäihmisten parissa ei vaadi sinänsä erityistaitoja, taiteilijat vain suhtautuvat ihmisiin eri tavalla. Toisille ikäihmisten ohjaaminen on helpompaa kuin toisille ja osa voi kaivata avukseen työparia esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiltä. (Leiko 2013, 55–56.)

Hankeraporttien perusteella vaikuttaa siltä, että hankkeessa tarvittavaa taiteilijan ammattitaitoa on muun muassa taiteen asiantuntemus eli eri taidelajien ja materiaalien hallinta, luovuus, innostus, oma-aloitteisuus, vuorovaikutustaidot, joustavuus, muuntautumiskyky, kyky heittäytyä, kyky soveltaa. Tällöin hänen/heidän on mahdollista kehittää sopivaa toimintaa esimerkiksi toimintarajoitteisille ikäihmisille, eri ikäryhmille ja mahdollista saada toimintaa aikaan esimerkiksi silloinkin, kun ryhmästä ei oikein meinaa löytyä tekemisen intoa, on huonosti alkanutta päivää ja muuta. Leena Mulari kiteyttää: ”Silloin pitää vain luottaa omiin kykyihin ja käyttää tilanteentajua. Ei voi suunnitella etukäteen kaikkea, on osattava soveltaa.” (Mulari 2015, 33) Lisäksi hankkeessa tarvitaan vielä myös monia muita taitoja kuten projektin hallintaa.

5.4 Taiteilijan rooli muiden silmin

Aluetaitelijahankkeiden johtoryhmien edustajien haastatteluissa tuli ilmi, että taiteilijoilta odotettiin hyvin itsenäistä työskentelytapaa. Esimerkiksi Petäjaveden hankkeen edustajat olivat hyvin tyytyväisiä siitä, kuinka itsenäisesti taiteilijat toimivat ja kuinka vähän hanke oli kuormittanut heitä (kunnan työntekijöitä). (Asp 2016; Koponen 2016.) Karstulan hankkeessa taiteilija hoiti myös niitä tehtäviä, jotka hankesuunnitelmassa oli ajateltu kuntien työntekijöiden vastuulle. Näihin tehtäviin ei käytännössä kuitenkaan ole kunnilla resursseja. Karstulan edustaja kuitenkin katsoi, että taiteilija oli voinut keskittyä varsinaiseen työhönsä. (Patamaa 2016.) Toisaalla tulee esiin kuitenkin työn suunnittelemattomuuteen ja esimerkiksi markkinoinnin vähyyttä selvittävään ongelmaan. Hankkeen ohjausryhmässä ei ollut etukäteen pohdittu, miten tapahtumia, kursseja ja työpajoja markkinoidaan eikä tehty työnjakoa tämän osalta tai sovittu yhteisesti miten asioista tiedotetaan ja mitä väyliä käyttäen. Osoittautui myös, että markkinointia pidetään työtaakkana, (jolloin sitä ei myöskään

ehkä pidetä niin tärkeänä.) Kulttuuripalveluista vastaava Hannu Patamaa Karstulasta kertoo:

Sitten toisaaltahan se ongelma on, että kaikilla meillä jotka kulttuuri-hommia tehdään, meillä on se koko paletti mitä pyöritetään. Niin ei löydy sitä aikaresurssia siihen tiedotukseen välttämättä, se on pikkuisen ongelmallista, koska tehtäväkenttä on laaja. (Hurme ym. 2015, 52)

Markkinoinnin suunnittelusta kannattaisikin sopia etukäteen ja resursoida se jo hankebudjettiin. Hurme ym. (2016, 53) miettivät konkreettisia parannusehdotuksia ja ehdottavat ainakin kuntien kotisivujen ja tapahtumakalentereiden sekä julisteiden ja Facebookin käyttämistä. He tuovat myös esiin, sen että jos markkinointiin ei löydy kuntien sisältä resursseja sen voi ulkoistaa ja lisätä budjettiin. Karstulan hankkeen tavoitteita onnistuttiin kuitenkin täyttämään hyvin ja johtoryhmän vastuhenkilö Hannu Patamaa (Patamaa 2016) kertoi, että tähän vaikutti se, että hankkeeseen oli saatu erinomainen taiteilija, jolla oli motivaatiota ja kiinnostusta työhön. Hän toi myös esiin, että hankkeessa on nyt saatu sellaisia kokemuksia, joiden pohjalta voidaan jatkossa paremmin olla taiteilijan apuna. (Patamaa 2016.)

Myös Ylä-Savon hankkeessa taiteilijan vastuulla oli paljon, mutta hankesuunnitteluvaiheessa oli onnistuttu saamaan mukaan sosiaali- ja terveystieteiden ihmisiä. Tämän arveltiin osaltaan helpottaneen asioiden sujumista. Johtoryhmän edustaja koki, että yhteistyö taiteilijan kanssa oli sujunut erittäin joustavasti ja samoin hanke muutoin. Taustalla oli se, että hankkeessa mukana olevat kunnat olivat tehneet yhteistyötä ja myös hanketyötä jo aiemmin. (Kempainen 2016.) Käytännössä kuitenkin esimerkiksi yhteyshenkilöitä eri laitoksissa ei ollut nimetty ja työpari oli vain joissakin yksiköissä (Mulari 2015, 27). Jatkohankesuunnitelmaan kuuluu työparitoiminnan käynnistäminen yksiköissä. Toivotaan myös, että jatkossa saataisiin taiteilijan/taiteilijoiden työn osuutta sisälle sosiaali- ja terveystieteiden mitoitukseen (budjettiin.) Taiteilija voisi tällöin tuoda vielä enemmän esiin omaa ammatillisuuttaan ja sitä miten taidetta voitaisiin lisätä arjen hoitotyöhön. Jatkossa olisi tarpeen kiinnittää huomiota myös henkilökunnan ja vapaaehtoisten täydennyskoulutukseen. (Kempainen 2016.) Ylä-Savossa kerätyn henkilökunnan palautteen pohjalta on tehty samat havainnot. Erityisesti koettiin, että

aikapula ja toisaalta taitojen puute eivät anna myöten sille, että hoitajat voisivat vetää aluetaitelijan taidetuokioiden kaltaista toimintaa (Jääski & Parviainen 2016, 15).

Monet seikat ovat tietenkin sellaisia, että ne konkretisoituvat hankkeen käynnistyttyä. Eri tehtäviin kuluva aikaa oli todennäköisesti haasteellista etukäteen arvioida. Sekä Petäjäviedellä että Ylä-Savossa tuli esiin se, että taiteilijoilta kului pitkien maantieteellisten etäisyyksien takia jo pelkästään matkantekoon paikasta toiseen hyvin paljon aikaa. (Asp 2016; Kemppainen 2016) Toisaalta se, että hankeasiat eivät suju ilman yhteistä ja myös konkreettista työpanosta ei varmaan muutoinkaan ollut aivan selvää: Kivijärven vastuuhenkilö Pirkko Oinonen (Hetemäki ym. 2015) esimerkiksi totesi ohjausryhmän tapaamisessa, että heidän ohjausryhmänä pitäisi olla enemmän Hetemäen tukena. (Hurme ym. 2016, 55).

Petäjäviedellä ja Vieremällä taiteilijoiden/taiteilijan työtä helpotti se, että osa alueesta ja ihmisistä olivat heille jo entuudestaan tuttuja ja joitakin yhteistyöverkostoja oli jo olemassa (Juvonen & Rosa 2015a; Kemppainen 2016; Mulari 2016) Karstulassa taiteilijan piti lähteä liikkeelle aika tavalla tyhjästä, eikä esimerkiksi tiedonkulku kunnan sisällä hankkeen osalta toiminut kovin hyvin. Laura Hetemäki koki, että tässä muun muassa hän olisi kaivannut enemmän kunnan työntekijöiden työpanosta. Kunnan edustaja totesi, että taiteilijalle on varmasti ollut työlästä, kun jokaista tapahtumaa varten on pitänyt luoda yhteistyöverkosto itse (Patamaa 2016). Voisikin ajatella, että tämä olisi jatkossa myös seikka, jota pitäisi ajatella jo etukäteen: yhteistyötahojen hankkimiseen pitäisi kiinnittää huomiota ainakin suunnitteleamalla sitä, miten se voitaisiin hoitaa yhteistyössä. Esimerkiksi Ylä-Savossa koettiin, että ovet avautuivat paremmin juuri sen tähden, kun hankkeesta oltiin (ainakin joissakin kunnissa) tietoisia myös sosiaali- ja terveyssektorilla (Kemppainen 2016). Tällöin yhteistyöhön ja toimintaan ollaan valmiiksi jo motivoituneita eri tavalla.

Vaikuttaa siltä, että kuntien edustajilla ei ollut yleensä tarpeeksi selkeää käsitystä siitä, kuinka olennaista hankealueen sisällä tiedottaminen yhteistyökumppaneille kuin kuntaorganisaation sisällä muutoinkin olisi ollut.

Petäjäviededen, Karstulan ja Ylä-Savon hankesuunnitelmat ja sitten taiteilijoiden haastatteluista ja muusta materiaalista välittyvä todellisuus eivät aivan vastaa toisiaan. Kaikissa hankkeissa tavoitteet oli asetettu liian laajamittaisiksi. Karstulassa oli tavoitteena kuvataideharrastuneisuuden kasvattaminen, yhdistyksen

perustaminen tätä silmällä pitäen, näyttelytoiminnan lisääminen, vanhusten ja koululaisten hyvinvoinnin lisääminen ja ylipäätään sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääminen hankekunnissa. (Karstula 2014) Realistisempi kunnan resurssien arviointi olisi varmasti hyödyttänyt kaikkia, eikä taiteilija olisi kokenut itseään niin jäävänsä työn kanssa niin yksin. Petäjäveden hankkeessa kohderyhminä olivat kaikki ikäryhmät, kaikki koulujen luokka-asteet, päiväkodit, palvelutalot jne.. Hankesuunnitelma oli kuitenkin tehty kolmeksi vuodeksi ja työaika jaettu tasaisesti kolmelle vuodelle. (Petäjävesi 2014, 6.) Työmäärää ja tavoitteita olisi ehkä pitänyt tarkistaa ja suunnitella hankkeen puitteissa tapahtuvaa toimintaa uudelleen, kun hankerahoitus saatiin lyhyemmäksi ajaksi.

Myös Ylä-Savon hankkeen tavoitteet olivat mittavat, siihen kuului hankekuntien päivätoiminnassa, laitoshoidossa sekä palveluasumisessa olevien ikäihmisten sekä syrjäkyläisten asukkaiden kulttuuritarpeiden ja -toiveiden kartoittaminen sekä heille tarjolla olevien palveluiden selvittämistyö. Näiden pohjalta taiteilija laati suunnitelmaa yhteisöllisesti toteutettavista projekteista. Tarkoitus oli etisiä myös uusia malleja yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyöhön järjestää pysyvästi palveluja. (Ylä-Savo 2014, 4.)

Paperilla tavoitteet voivat näyttää täyvin saavutettavissa olevilta, mutta todellisuus on toinen. Jokaisessa hankkeessa on tehty todella paljon työtä: pidettyjen työpajojen, tapahtumien jne määrä on suorastaan hengästyttävä. Silti tärkeintä tai olennaisinta ei ole määrä, vaan se, että toiminnalla on saatu aikaan hymyä ja iloa niin koululaisille, lapsille kuin ikäihmisille. Eli huolimatta paljosta määrä muuta työtä, myös varsinaiseen taidesisällön tekemiseen on jäänyt aikaa. Laura Hetemäki (Hetemäki 2015), Johanna Juvonen ja Biagio Rosa kertoivat tehneensä ylipitkiä päiviä, vaikka esimerkiksi Petäjäveden hankkeessa taiteilijoilla oli työaikana molemmilla 50 %. (Juvonen & Rosa 2015a; Hurme ym. 2016, 24 – 25.)

Vuosi on tämänkaltaisten hankkeiden kannalta hyvin lyhyt aika, okeastaan vain pintaraapaisu. Toimintaa päästään paremmin juurruttamaan ja pitkäkestoisia ratkaisuja kehittämään vasta pidemmän ajan kuluessa. (Asp 2016, Hetemäki 2016, Koponen 2016, Mulari 2016) Kaikkien hankkeiden johtoryhmien edustajat pitivät hankkeiden merkitystä alueiden kulttuuri- ja taidetarjonnan kannalta todella merkityksellisenä. Esimerkiksi Keuruulla, jossa on käytössä Lasten

kulttuurisuunnitelma, koettiin, että tämän hankkeen avulla saatiin muokattua ilmapiiria suptuisammaksi kulttuurille. (Asp 2016) Ylä-Savon edustaja koki tärkeänä sen, että kulttuuri ja taide tuodaan lähelle ihmisiä ja se on heidän toiveistaan ja tarpeistaan lähtevää (Kempainen 2016). Karstulan edustaja nosti esiin sen, että ylipäänsä pienten ja syrjäisten kuntien kannalta hankkeet ovat todella tärkeitä (Patamaa 2016).

Hankkeissa onkin kiinnitetty jatkossa huomiota esimerkiksi kohderyhmien rajaamiseen (mm. Patamaa 2016). Tällöin tehtäväkenttä rajoittuu positiivisella tavalla ja sitä on helpompaa hallita kaikilta osin. Myös yhteistyökumppaneiden hankkiminen selkiytyy ja yhteydenpito heidän kanssaan on helpompaa. Vuoropohelu ja kokemuksista oppiminen on näin ollen hankkeissa hyvin tärkeää. Kuten myös molemminpuolinen luottamus taiteilijan ja johtoryhmän välillä, mikä on oikeastaan ehdoton edellytys hankkeen toiminnalle.

Hankkeiden kehittämisajatuksia pohtiessa johtoryhmisen edustajat toivat esiin, että hankkeista tiedottamiseen kunnissa pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Tällöin taiteilijan ammattitaitoa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi rakennushankkeita tai taidehankintoja mietittäessä. (Patamaa 2016, Kempainen 2016.)

6 KEHITTÄMISIDEOITA

Aluetaiteilija hankkeiden pohjalta saatiin paljon hyviä kokemuksia sekä toiminnan järjestämisestä että sen kehittämisestä. Monet asiat sujuivat hankkeissa hyvin ja niiden pohjalta olen koonnut hanketyön sujumista edistäviä tekijöitä. Lisäksi olen kiinnittänyt huomion tärkeimpiin kehityskohteisiin ja nostan esiin samalla hankkeissa haasteellisiksi muodostuneet seikat. Nämä vaikuttavat olennaisesti hankkeissa työskentelevien taiteilijoiden työhön ja ovat sekä taiteilijoiden että muiden hanketyötä tekevien työnkuvan selvyiden kannalta olennaisia.

Hankkeiden tavoitteiden asetanta oli ylimitoitettua siihen nähden, mitä on ollut realistista saavuttaa. Työmäärä on suunnitelmissa myös tietenkin helposti arvioitavissa etukäteen paljon pienemmäksi kuin se oikeastaan tulee sitten olemaan. Eli on helppoa suunnitella tehtävän paljon enemmän kuin käytännössä on mahdollista. Realistisempi työmäärän ja hanketavoitteiden asettaminen on tärkeää taiteilijoiden työhyvinvoinnin kannalta ja myös mielekkään hanketoiminnan kannalta.

Taiteilija ei saa palaa loppuun hankkeen aikana. Tähän on suuri vaara, sillä jokainen haluaa tehdä työnsä hyvin ja täyttää tavoitteet.

Jatkohankkeissa tai tulevia hankkeita suunniteltaessa olisi hyvä jakaa tätä työtaakkaa, jota taiteilijat nyt ovat tehneet yksin. Luonnollisesti kuntien muutoinkin monesti ylikuormitettuja kulttuurityöntekijöitä helpottaa, jos taiteilijat hoitavat kaiken itse. Osan taiteilijan tekemästä hanketyöstä voisi myös jakaa esimerkiksi taidekentän ammattilaisille eli tuottajille. Jos uudet hankkeet eivät toteudu, kannattaisi hankekunnissa panostaa taide- ja kulttuurimäärärahojen lisäämiseen sosiaali- ja terveystoimen budjettiin, jolloin ainakin työ palvelukodeissa ja terveystaluiden yhteydessä voisi jatkua. Tämän mahdollisuuden ottivat esille Petäjäveden ja Ylä-Savon edustajat. (Asp 2016; Kemppainen 2016, ks myös Rosenlöf 2014, 55.) Vaikka taiteen ja hyvinvoinnin yhteydestä on koko ajan saatavilla enemmän tietoa, on silti edelleen paljon työtä jo pelkästään siinä, että ajatukset konkreettisesti saadaan vietyä esimerkiksi palvelutalojen, koulujen ja päiväkotien arkeen. Tässä työssä kaivataan yhteisponnistusta kunnan kulttuurityöntekijöiltä, sosiaali- ja terveystalouden ihmisiltä sekä varhaiskasvatuksen ja koulujen edustajilta.

Hanketyö on hektistä, joten lyhykestoinen omaan työhön siirtyminen koettiin sen lomassa hankalaksi. Oman työn jaksottaminen pidempiin rupeamiin kuitenkin helpotti tätä ongelmaa. Tulevia hankkeita ajatellen on tärkeää huomioida, että taiteilijalla on tarpeeksi aikaa omaan työhön.

Lisäksi tiedottaminen nimenomaan kunnan edustajien toimesta olisi tuonut hankkeille aivan eri tavalla uskottavuutta ja vakuuttavuutta. Monia asioita ei välttämättä ole osattu huomioida etukäteen. Hankkeita suunniteltaessa olisikin hyvä sopia jo etukäteen yhteistyökumppaneiden kanssa toiminnasta ja jos hanke toteutuu, sopia yhdessä tiedottamisesta ja ylipäättään hankkeen etenemisestä. Tämä helpottaisi merkittävästi taiteilijoiden työskentelyä.

Varsinkin pienissä kunnissa tilanne on usein se, että työskennellään vaatimattomilla resursseilla ja hankkeen arvellaan tuovan lisäresurssia, mutta ei osata ajatella sitä, että siihen sisältyy kuntien rahallisen omavastuuosuuden lisäksi myös työresurssia. Tässä mielessä ja muutoinkin kokemus tuo lisää tietotaitoa hanketyöskentelyyn myös kuntien ohjausryhmälle.

Hankesuunnittelu

Hankesuunnittelu on toiminnan olennainen pohja. Tärkeää on myös se, että suunnitelmia myös tarkistetaan hankkeen alkaessa saadun rahoituspäätöksen mukaan. Eli tavoitteista tingitään, jos rahoitus saadaan suunniteltua lyhyemmäksi ajaksi. Kohderyhmien rajaamiseen on syytä kiinnittää huomiota. Tällöin työllä on realistiset raamit. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteyshenkilön ottaminen mukaan johtoryhmään voisi olla monella tapaa tarkoituksenmukaista. Suunnittelun olennainen osa on myös hanketyön jakaminen eri osapuolten kesken. Näitä tehtäviä tarkastellaan seuraavaksi yksitellen. Myös taiteilijan oman työn osuuden aikatauluttaminen on tärkeää. Sille voisi suunnitella yhdessä taiteilijan kanssa sopivat ajankohdat.

Projektin hallinta

Hanke on suuri projekti ja on tärkeää, että se etenee selkeästi ja suunnitelmallisesti. Tätä voi edesauttaa esimerkiksi jakamalla sen osiin, joilla on omat tavoitteet. Tavoitteet, ja se mitä on saavutettu, kirjataan ylös ja niistä keskustellaan taiteilijan ja johtoryhmän kesken. Ongelmakohtia havaittaessa niihin etsitään yhdessä ratkaisuja. Onnistumiset huomioidaan myös yhdessä. Projektin päättyessä pidetään selkeä lopetus, jossa myös kiinnitetään huomiota onnistumisiin sekä kehityskohteisiin.

Vuorovaikus

Hyvä ja luottamuksellinen vuorovaikus taiteilijan ja johtoryhmän kesken on toiminnan kannalta olennaista. Tähän vaikuttaa osaltaan paljon se, että hankkeen työnjako on selvä ja työtehtävät mitoitettu realistisesti. Tällöin ei tule epäselvyyksiä siitä, kenelle jokin tehtävä kuuluu eikä ylikuormittumisen vaaraa pitäisi olla. Tehtävien hoitaminen onnistuu. Myös taiteilijan ja yhteistyötahojen välisen vuorovaikutuksen toimiminen on tärkeää. Tätä voidaan edesauttaa hankkeesta tiedottamisella etukäteen.

Tiedottaminen

Hankkeen tiedottaminen suunnitellaan mahdollisimman hyvin etukäteen ja sen vastualueet jaetaan. Erityisen tärkeää on tiedottaa hankkeesta kunnan sisällä ja

esimerkiksi kunnan päättäjille. Tällöin hankkeella on vahvempi merkitys kunnassa. Myös yhteistyökumppaneille tiedottaminen on olennaisen tärkeää. Tiedottamisen vaikuttavuus on erilainen, kun sen tekevät kunnan työntekijät.

Yhteistyötahojen/-kumppanien hankkiminen

Yhteistyötahojen hankkiminen kannattaa tehdä yhteistyössä taiteilijan ja johtoryhmän kanssa. Siitä on hyvä sopia melko tarkkaan etukäteen. Jos työ onnistuu taiteilijalta itsenäisesti, siihen on tietenkin mahdollisuus.

Markkinointi

Työpajojen ja toiminnan markkinointi voi muodostua suureksi osaksi työnkuvaa, jos se on taiteilijan vastuulla. Tämänkin tehtävän hoitaminen kannattaa suunnitella hyvin etukäteen ja miettiä, kenen vastuulla se pääasiallisesti tulee olemaan. Vastuuta voi myös jakaa usemman henkilön kesken. Tällöin on vain sovittava selkeästi, mitä tehdään ja kuka sen tekee.

Työpari/tuottaja

Työparin tai ainakin yhteyshenkilön nimeäminen sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyksiköihin voisi auttaa hyvin konkreettisesti taiteilijan työssä ryhmätoiminnassa esimerkiksi aikataulujen, sopivan taidesisällön löytämisen ynnä muiden tehtävien kanssa. Yksi ratkaisu hanketyön jakamiseen vähäisillä resursseilla toimivissa kunnissa olisi jakaa rahoitusta taiteilijan ja tuottajan kesken. Tällöin taiteilija voisi keskittää taiteellisen sisällön tuottamiseen sekä kohderyhmätyöskentelyyn tuottajan vastatessa esimerkiksi markkinoinnista, yhteydenpidosta yhteistyötahojen kanssa, aikataulutuksesta, dokumentoinnista.

7 LOPUKSI

Aluetaitelijahankkeissa taiteilijat ovat pyrkineet luomaan työllään kuntalaisille mahdollisuuksia osallistua taidetoimintaa eli tehdä itse taidetta. Osallistumista on edesautettu tekemällä se mahdollisimman vaivattomaksi niin, että toiminta on tapahtunut siellä, missä ihmiset jo muutoinkin ovat kuten palvelutaloissa, kouluissa, päiväkodeissa tai erilaisten tapahtumien yhteydessä. Taidetta on myös voinut tehdä museokäynnin yhteydessä tai taiteilijan yöhuoneella avointen ovien päivänä.

Virolaisen esittämän mallin mukaan (2015b, 20–21) aluetaiteilijahankkeissa on ollut kyse soveltaen tehdystä kolmannen tason osallistumisen tavoitteista. Hankkeissa on tehty yhteisötaidetta, kuunneltu yleisön palautetta ja pyritty etsimään tapoja, joilla taideharrastusta kunnissa voisi lisätä. Esimerkiksi palvelutaloissa kyse on myös yksilöllisen toimijuuden lisäämisestä, jos ei nyt koko yhteiskunnan kannalta, niin ainakin oman elämän suhteen. (Vrt Hautio 2015, 79)

Hankkeissa toimintaa on suunniteltu kohderyhmien tarpeet huomioiden ja myös yhdessä heidän kanssaan kouluissa, päiväkodeissa ja palvelutaloissa mahdollisuuksien mukaan. Joskus voi olla myös hyvin tärkeää se, että taide vain juuri tapahtuu paikassa, johon toimintaa viedään ja se sinällään synnyttää uudenlaista kanssakäymistä ihmisten välille. Tällöin syntyy esimerkiksi yhteisöllisyyttä, kuten hankkeissa huomattiin ja tällöin taide toimii uusien mahdollisuuksien luojana (Kuusimäki, Mustaniemi & Oksanen 2015, 16).

Taidetoiminta ja hankkeet on koettu kaikissa hankekunnissa todella tarpeellisiksi ja niistä on ollut paljon iloa toimintaan osallistuneille. Vuosi on kuitenkin liian lyhyt aika toiminnan vakiinnuttamiseen ja pysyvien mallien ideoimiseen. Hankkeissa tehty työ on osaltaan pohjatyötä tuleville hankkeille. Niissä on myös opittu paljon esimerkiksi siitä, miten asioita kannattaisi tehdä ja työtaakkaa esimerkiksi jakaa. Samaten työn rajaamisesta on varmasti opittu paljon.

Yhteistyötahojen hankkimiseen pitäisi kiinnittää jatkossa huomiota jo etukäteen ainakin suunnittelemalla sitä, miten se voitaisiin hoitaa yhteistyössä. Varsinkin yksin työskentelevälle taiteilijalle voi olla hyvin kuormittavaa hoitaa tämänkaltainen työ yksin. Ylä-Savon hankkeessa osin toteutunut ajatus Sote-puolelta tulevasta työparista on varmasti huomionarvoinen. Jatkohankkeessa onkin tarkoitus löytää työparit kaikista palveluyksilöistä.

Hankesuunnitteluvaiheessa on kaikissa tässä tutkimuksessa tarkastelluissa hankkeissa taiteilijan työnkuva laadittu jo alustavasti tai se on hankkeen myötä muodostunut poikkeuksetta turhan monitahoiseksi: siihen on kuulunut yhteistyötahojen etsiminen, kohderyhmien tarpeiden, toiveiden ja heille suunnattujen palveluiden kartoittaminen, tiedottaminen, markkinointi, aikatauluttaminen,

dokumentointi, ideointi, suunnittelu, varsinaisen taidetoiminnan vetäminen, palavereihin, seminaareihin ja ohjausryhmän tapaamisiin osallistuminen. Ylipäänsä hankkeiden tavoitteet ovat olleet myös ylimitoitettuja. Työmäärä on näin ollen ollut todella suuri. Tästä työstä osan olisivat niin Johanna Juvonen ja Biagio Rosa, Laura Hetemäki ja Leena Mulari mielellään siirtäneet muille kuten tuottajalle (Juvonen ja Rosa), kuntien edustajille (Hetemäki) tai yhteistyökumppaneille (Mulari). Mielestäni taiteilijoiden tarpeita ja toiveita on ehdottomasti syytä kuunnella: jo taidesisällön tuottaminen sinällään eli aivan taiteilijan työn ytimessä oleva työ (ideointi, suunnittelu, vetäminen) on vaativaa ja aikaa vievää työtä. Samaten kuten muutkin taiteilijan ammattitaitoon sisältyvät seikat. Kun taiteilija työskentelee ryhmän kanssa, on hän mukana siinä koko persoonallaan. Vaikuttaakin siltä, että hankkeissa ei aivan ole ymmärretty, kuinka paljon tämä sisällön tuottaminen sinällään on nimenomaan työn ydintä, ja vaatii aikaa, ja sille ei ole näin ollen laitettu tarpeeksi suurta painoarvoa.

Luonnollisesti tämä liittyy työtuntien etukäteisarvioimisen vaikeuteen ja tietenkin osittain on kyse rajallisista resursseista kunnissa. Aluetaitelijahankkeet eivät kuitenkaan saisi olla ainakaan sellaisia, että niiden avulla koitetaan paikata kunnan sisältä puuttuvaa resurssia niin, että taiteilijan työmäärä samalla tulee kohtuuttoman suureksi. Ainakin Karstulan hankkeen osalta vaikutti siltä, että kunnassa hankkeesta hyödyttäisiin enemmän, jos siinä olisi mukana tuotannollisia tehtäviä erikseen hoitava henkilö vaikkakin osa-aikaisesti. Aluetaitelija ehdotti tätä myös itse. Samoin Petäjäveden kuntataiteilijat nostivat esille tuottajan tarpeen.

Hanketyö vaatii taiteilijalta monenlaista osaamista kuten vuorovaikutustaitoja, joustavuutta, luovuutta, kykyä heittäytyä ja soveltaa monia taitojaan eri kohderyhmille sopivalla tavalla. Hanketyö on näin ollen hyvin vaativaa. Taitelijan tekemä nimenoman taidesisältöihin liittyvä työ on monintavoin vaativaa ja aikaavievää. Muu hanketyö on syytä pitää taitelijan osalta kohtuullisena. Taitelijan työn arvostuksen on hyvä näkyä tulevissa hankkeissa lisäksi niin, että niiden työmäärä ja tavoitteet on asetettu realistisesti ja taiteilija saa työssään tarvitsemaansa tukea sekä hankkeen johtoryhmältä että tarvittaessa myös muilta kunnan työntekijöiltä.

LÄHTEET

- Aho, Elina 2016. Jaettuja jälkiä – kuvataiteilijana organisaatiossa. Teoksessa Kai Lehikoinen & Anne Pärssilä & Mari Martin & Maiju Pulkki (toim.) Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä. Kokos-julkaisuja 1/2016, 155–170.
- Casey, Bernard, H. 1999, Employment and skills in the cultural sector. Teoksessa Andrea Ellmeier ja Veronika Ratzenböck (toim.) Cultural competence, 40–47. Wien: Österreichische Kulturdocumentation.
- Haapalainen, Riikka 2007, Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa. Teoksessa Kati Kivimäki & Hannele Kolsio (toim.) Yhteyksiä. Asiaa yhteisötaiteesta. Rauman taiteilijavierasohjelma Raumars ry. Lönnströmin taidemuseon julkaisuja 24.
- Hautio, Minna 2015a, Osallistaminen taide- ja kulttuurihankkeissa. Teoksessa Lindholm, Arto (toim.), Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.1.2016 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>
- Hautio, Minna 2015b, Tila, joka tapahtui. Yhteisötaide, vol 2. viitattu 4.2.2016 <http://www.yhteisötaidevol2.net/vol-2-zine/numero-2/minna-hautio-tila-joka-tapahtui/>
- Heikkilä, Miia 2015. Itseisarvoa vai välineellistämistä? Taide hyvinvointipalveluissa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 5.4.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015112317327>
- Herranen, Kaisa, Houni Pia & Karttunen, Sari 2013, ”Pitäisi laajentaa työalaansa”. Kuvataiteilijan ammattirooli ja kehittämistarpeet tulevaisuuden työelämässä. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö Cupore. Cuporen julkaisuja 21. Helsinki. Viitattu 30.3.2016. http://www.cupore.fi/documents/Cuporejulkaisuja21_2013.pdf
- Hirvonen, Johanna 2003, Kulttuurihanketoiminta osallistumisen muotona. Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita & Siisiäinen, Martti (toim.), Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Atena.
- Houni, Pia & Ansio, Heli 2013. Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 250–252. Viitattu 4.4.2016. http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/Taiteilijan_tyo.pdf
- Hurme, Johanna, Kantonen, Asta & Tainio, Anniina 2016, Raportti, Aluetaitelijan hyvinvoinnin edistäjänä. Käjäkokemuksien kartoitusta ja hankkeen onnistumisen havainnointi. Painamaton opiskelutehtävä. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Hyvinvoinnin välitystoimisto 2016. viitattu 5.4.2016 <http://www.hvvt.fi>

- Jokitalo, Marja-Liisa 2016. Monet roolini taiteilijana palvelutalossa. Teoksessa Kai Lehikoinen & Anne Pärssilä & Mari Martin & Maiju Pulkki (toim.) Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä. Kokos-julkaisuja 1/2016.
- Julkunen, Raija 2008, Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosesseista. Vastapaino. Helsinki.
- Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2015b, Suullinen tiedonanto. Petäjävesi 14.10.2015.
- Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2015d, Kuntataiteilijat-raportti. 4.yhteenveto. Ei julkaistu.
- Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2015e, Kirjallinen raportti. Kuntataiteilijat-raportti. Ei julkaistu.
- Juvonen, Johanna & Rosa Biagio 2015f, Kuntataiteilijat-raportti 3.Keuruu. Ei julkaistu.
- Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2016a.viitattu 5.4.2016 johannabiagio.weebly.com/meistauml.html
- Juvonen, Johanna 2016b, sähköpostiviesti 15.2.2016
- Jääski, Aino & Parviainen, Riikka 2016, Raportti, Hyvinvointia ja elinvoimaa ikäihmisille.Ylä-Savon aluetaitelijahankkeen tutkiminen. Painamaton. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Kanttonen, Lea 2007, Törmäviä taidekäsitteitä. Teoksessa Kati Kivimäki & Hannele Kolsio (toim.) Yhteyksiä. Asiaa yhteisötaiteesta. Rauman taiteilijavierasohjelma Raumars ry. Lönnströmin taidemuseon julkaisuja 24.
- Karstulan kunta 2014. Aluetaitelijan hyvinvoinnin edistäjänä. Hankehakemus. Ei julkaistu.
- Kattilakoski, Mari & Kilpeläinen, Arja & Peltomäki, Pirja 2012 (toim.) Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 1/2012. Viitattu 5.4.2016.
http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2196/MMM_YTR_2012-WEB.pdf
- Kiilakoski, Tomi, Gretschel, Anu & Nivala, Elina 2012, Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi. Teoksessa Gretschel, Anu ja Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratia oppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Julkaisuja 118. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki
- Kuusimäki, Tomi, Mustaniemi, Saija, Oksanen, Liisa 2015, Kulttuurin ja hyvinvoinnin palvelumanagerointi. Malli taidepalveluiden saavutettavuuden kehittämiseen. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja B Raportit 1/2015. Pori. Viitattu 25.2.2016
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/94664/2015_B_1_SAMK_Kulttuurin_ja_hyvinvoinnin_palvelumanagerointi.pdf?sequence=2
- Latvala, Johanna, Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija 2004 (toim), Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylän yliopisto.

- Leiko, Tuike 2013, Taidetta tunteen vuoksi – Tarinoita taiteen ja vanhustyön kohtaamisesta. Osaattori ja Lasipalatsin Mediakeskus oy. Helsinki.
- Liikanen, Hanna 2010, Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 14.2.2016.
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf>
- Lindholm, Arto 2015, Johdanto. Teoksessa Lindholm, Arto (toim.), Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.2.2015
<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>
- Moilanen & Eilola 2013, Tilan ja paikan yhteisöllisyys. Teoksessa Jari eilola & Laura-Kristiina Moilanen (toim.), Yhteisöllisyyden perintö. Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla. Historiallinen arkisto 139. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki
- Mulari, Leena 2015, Hyvinvointia ja elinvoimaa ikäihmisille. Ylä-Savon aluetaitelijahanke. 2.2. - 31.12.2015. Hankeraportti.
- Mäenpää, Panu 2015, Viisi askelta aitoon osallistamiseen kulttuurialalla. Teoksessa Lindholm, Arto (toim.), Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.2.2016
<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>
- OKM 2016, Taiteen ja kulttuurin kehittämishankkeet kunnissa ja alueilla. viitattu 30.3.2016
http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Taiteen_ja_kulttuurin_kehittamishankkeet_kunnissa_ja_alueilla.html?lang=fi
- Ollila, Maija-Riitta 2008, Lauman valta. Edita. Helsinki.
- Petäjaveden kunta 2014. Kuntataiteilija (Petäjävesi-Keuruu-Multia). Hankehakemus. Ei julkaistu.
- Ropponen-Lunnas, Pirjo 2013, Kohtaamisen taide – yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. TaHiTi. Taidehistoria tieteenä. Konsthistorin som vetenskap. 04/2013. Viitattu 23.2.2016
<http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide-%E2%80%93-yhteisötaiteen-ideaaleja-ja-kaytanta/>
- Rosenlöf, Anna-Mari 2014, Rakenteita ratkomassa. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 15.3.2016
https://issuu.com/rakenteitaratkomassa/docs/rakenteitaratkomassa_2ee04e26e63a58
- Rönkä Anu-Liisa ja Kuhalampi, Anja, 2011, Sanoilla yli sektorirajojen. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut 74. Viitattu 9.3.2016
<http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Sihvola, Tapani. 2013, Taide on jokaisen oikeus. Teoksessa . MalteColliard, Katri&Lampo, Marjukka Lampo (toim.)Taiteesta voimaa. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampereen yliopisto.Viitattu 9.3.2016

http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taiteesta.pdf

Sederholm, Helena 2007, Yhteisötaiteen juurilla. Teoksessa Kati Kivimäki &Hannele Kolsio (toim.) Yhteyksiä. Asiaa yhteisötaiteesta. Rauman taiteilijavierasohjelma Raumars ry. Lönnströmin taidemuseon julkaisuja 24.

Sydänmaanlakka, Pentti 2009, *Jatkuva uudistuminen. Luovuuden ja innovatiivisuuden johtaminen*. Talentum. Helsinki.

Taidehuoltamo Lenn-art. Viitattu 5.4.2016

lenna-art.com/fi/meista.html

Turun ammattikorkeakoulu 2016. viitattu 18.4.2016 <http://www.turkuamk.fi/fi/tutkimuskehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/taikusydan-taiteen-hyvinvointi-vaikutusten-yhteysp/>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Uusitalo, Liisa 2005, Oma ja yhteinen hyvä. Ovatko kuluttajat myös kansalaisia? Teoksessa Sihvola & Niiniluoto Ilkka (toim.) Nykyajan etiikka. Keskusteluja ihmisestä ja yhteisöstä. Gaudeamus. Helsinki.

Wallenius-Korkalo, Sandra 2011, Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ja vaikuttavuutta. Vaikutuksia, vaikuttavuutta ja mittamisen problematiikkaa. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut 74. Viitattu 9.3.2016-

<http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2011-taide-kay-tyossa.pdf>

Vieremän kunta 2014. Hyvinvointia ja elinvoimaa ikäihmisille. Hankehakemus. Ei julkaistu.

Virolainen, Jutta 2015a, Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö Cuporen verkkojulkaisuja 26. Viitattu 21.1.2015.

http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf

Virolainen 2015b, Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen. Teoksessa Lindholm, Arto (toim.), Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.2.2016 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>

HAASTATTELUT

Asp, Virva 2016, Puhelinhaastattelu 21.1.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Hetemäki, Laura 2016, Puhelinhaastattelu 4.2.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Hetemäki, Laura, Oinonen, Pirkko, Patamaa, Hannu, & Tuliranta-Koitela, Anne 2015, haastattelu 22.10.2015. Karstula. Haastattelijana Asta Kantonen & Anniina Tainio.

Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2015a, Petäjävesi 9.7.2015. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Juvonen, Johanna & Rosa, Biagio 2015c, Jyväskylä 11.12.2015. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen

Kemppainen, Maija-Liisa 2016, Puhelinhaastattelu 2.2.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Koponen, Olli 2016, Puhelinhaastattelu 25.1.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Mulari, Leena 2016, Puhelinhaastattelu 16.2.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

Patamaa, Hannu 2016, Puhelinhaastattelu 12.2.2016. Haastattelija: Laura-Kristiina Moilanen.

LIITTEET

LIITE1

Haastattelu/taiteilijat

1. Mitä sinulle jäi päällimmäisenä mieleen aluetaitelija-hankkeesta?
2. Miten aluetaitelija-hanke omalla kohdallasi käynnistyi: miten lähdit mukaan?
3. Kuinka helppoa-vaikeaa oli lähteä hankkeeseen?
4. Mikä oli sinulle kaikkein tärkeintä hankkeessa?
5. Mitä merkityksiä oma taiteilijuutesi sai tällaisessa toisenlaisessa työskentelyssä?
6. Millaisena koit tällaisen taiteilija-roolin?
7. Millaisia haasteita kohtasit?
8. Olisitko kaivannut enemmän apua tai tukea jossakin vaiheessa hanketta? Mitä erityisesti?
9. Miten taiteilija otettiin yleensä vastaan?
10. Mitä hankkeessa työskentely on vaikuttanut omaan taiteelliseen työskentelyysi?
11. Mihin taiteilijahankkeissa pitäisi erityisesti kiinnittää jatkossa huomiota (taiteilijan näkökulmasta)?

LIITE2

Haastattelu/Johtoryhmän jäsenet

1. Mitä sinulle jäi päällimmäisenä mieleen aluetaitelija-hankkeesta?
2. Miten aluetaitelija-hanke omalla kohdallasi käynnistyi: miten lähdit mukaan?
3. Kuinka helppoa-vaikeaa oli lähteä hankkeeseen?
- 3 Mikä oli sinulle kaikkein tärkeintä hankkeessa?
4. Mitä merkityksiä oma taitelijuutesi sai tällaisessa toisenlaisessa työskentelyssä?
5. Millaisena koit tällaisen taitelija-roolin?
6. Millaisia haasteita kohtasit?
7. Olisitko kaivannut enemmän apua tai tukea jossakin vaiheessa hanketta? Mitä erityisesti?
8. Miten taitelija otettiin yleensä vastaan?
9. Mitä hankkeessa työskentely on vaikuttanut omaan taiteelliseen työskentelyysi?
10. Mihin taitelijahankkeissa pitäisi erityisesti kiinnittää jatkossa huomiota (taitelijan näkökulmasta)?